

KATOLIČKA SVEUČILIŠTA (kann. 807–814)

Josip ŠALKOVIĆ, Zagreb

Sažetak

Autor, služeći će kanonskopравnim izvorima i literaturom, za objekt rada postavlja pravni vid *katoličkih sveučilišta* u svjetlu odredbi važećega *Zakonika kanonskoga prava* (kann. 807–814) i apostolske konstitucije *Ex corde Ecclesiae* rimskoga prvosvećenika Ivana Pavla II., objavljene 15. kolovoza 1990. Crkva, kojoj je Krist povjerio *poklad vjere* (*depositum fidei*), ima zadaću objavljenu istinu sveto čuvati, dublje istraživati, vjerno naviještati i tumačiti; to je pravo Crkve prirodno i neovisno (kan. 747, § 1). Za naviještanje kršćanskoga nauka Crkva treba upotrijebiti različita sredstva (kan. 761), među kojima su značajno sredstvo navještaja *katolička sveučilišta*. Crkva je oduvijek visokom obrazovanju pridavala veliko značenje te je tako osnivanje i vođenje sveučilišta postalo njezinom tradicijom. Danas Crkva ističe pravo na osnivanje i vođenje *sveučilišta* i drugih *visokih učilišta* s trostrukim temeljnim ciljem doprinošenja: uzdizanju ljudske kulture, potpunijem promicanju ljudske osobe, naučiteljskoj službi same Crkve. Temeljno je poslanje katoličkih sveučilišta trajno traženje istine putem istraživanja, čuvanja i posredovanja znanja za dobrobit društva. Važeća pravna normativa o katoličkim sveučilištima omogućuje prepoznatljivi identitet i poslanje u kojemu bi sveučilišta trebala pružiti jedinstvenu viziju svijeta i čovjeka u svjetlu kršćanske objave. Odredbe sadržane u *Zakoniku* (kann. 807–814) i apostolskoj konstituciji *Ex corde Ecclesiae* zahtijevaju i trebaju biti konkretno primijenjene na mjesnoj i krajevnoj razini, usklađujući ih, koliko je to moguće, s građanskim pravom pojedine države.

Ključne riječi: *Zakonik kanonskoga prava* (1983.), naučiteljska služba Crkve, apostolska konstitucija *Ex corde Ecclesiae*, katolička sveučilišta, visoka učilišta.

Uvod

Crkva je od samih svojih početaka postala svjesna *službe naučavanja* (*munus docendi*) i bila je promicatelj znanja, znanosti, umjetnosti i kulture. Kristov pashalni misterij, kao i *poklad vjere* (1 Tim 6, 20; 2 Tim 1, 14) koji je Krist Gospodin povjerio Crkvi, bacio je takvo svjetlo na enigmu svijeta i čovjeka u svim njegovim odnosima da je kršćanstvo već na samim svojim počecima postalo svjesno Gospodinova naloga: »Pođite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu

stvorenju« (Mk 16,15); »Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode! Krstite ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga!« (Mt 28,19). Navještaj koji je otvoren za čitavo čovječanstvo trebalo je uobličiti u *znanstveni sustav* koji će objavljenu istinu sveto čuvati, dublje istraživati i vjerno naviještati i tumačiti. U tom je golemom nastojanju, na samim počecima, i *filozofija* imala veliko značenje.

Već su u prvoj Crkvi krajem II. stoljeća niknuli centri kršćanske kulture nazvani *didascalia* (katehetske, odnosno teološke škole) među kojima su najpoznatiji bili u Aleksandriji, Smirni, Edesi i Rimu.¹ Sadržaj kršćanske vjere prenesen je nadolazećim naraštajima zaslugom vrsnih teologa, istočnih i zapadnih crkvenih otaca III. i IV. stoljeća. Za reorganizaciju škola, nakon raspada Rimskog Carstva na Zapadu, zaslužna je Crkva. Od kraja V. stoljeća počele su djelovati prezbiterске ili župne, biskupske i katedralne te samostanske škole,² koje su svaka na svoj način pripremile put skolastičkoj filozofsko-teološkoj misli.

Važan je trenutak u povijesti opće kulture djelo Crkve u osnivanju sveučilišta za vrijeme srednjega vijeka. Udio koji je Crkva kod toga imala bio je odlučujući. Vremenski gledano, prvo je sveučilište, u modernom smislu riječi, bilo sveučilište u Salernu, koje je postalo poznato zbog medicinske škole već od sredine XI. stoljeća i ostalo je, tijekom dva stoljeća, najveće europsko središte medicinske znanosti. Za njegov su razvitak uvelike zaslužni benediktinci iz Montecassina, prvi predstavnici i animatori škole. Slijedilo je bolonjsko sveučilište nastalo krajem XI. stoljeća (oko 1084.) i pariško koje svoje osnivanje duguje dvjema bulama pape Inocenta III. i diplomi kralja Filipa Augusta, krajem XII. stoljeća. Bila su to najslavnija sveučilišta srednjega vijeka: Bologna za predavanje pravnih znanosti, a Pariz za predavanje teoloških znanosti. Pohađao ih je ogroman broj studenata, koji su tamo stizali iz svih krajeva svijeta. Pariško je sveučilište primalo do 30.000 studenata, a na njemu je skolastika dosegla najveći sjaj.³ Na tim sveučilištima profesori su počeli stvarati prva sustavna djela, tzv. *summae*. U to vrijeme

¹ Najpoznatija je takva škola iz antičkoga vremena ona u Aleksandriji. Usp. H. CROUZEL, »Didaskaleion«, u: *Dizionario patristico e di antichità cristiane*, Casale Monferrato, 1994., str. 950; A. FAIVRE, *Laici u počecima Crkve*, Zagreb, 1988., str. 54. Prema zapisu Euzebija Cezarejskoga (*Crkvena povijest*, VI, 3, 1), dok se Origen bavio školskom podukom, nitko u Aleksandriji nije bio predstojnik katehetskoga poučavanja. Origen je od biskupa Demetrija bio postavljen poučavati katehezu u toj školi (VI, 3, 8). Zatim Euzebije bilježi da je Origen imao osamnaest godina kada je postavljen na čelo katehetskoga učilišta (VI, 3, 3; VI, 8, 1). Nadalje spominje i Origenove učenike. Jedan od učenika bio je Heraklo komu je Origen povjerio niži i osnovni stupanj Aleksandrijske teološke škole kada je osobno preuzeo viši stupanj. Usp. E. CEZAREJSKI, *Crkvena povijest* (prijevod M. Mandac), Split, 2004. Unatoč spomenutim učiteljima i sadržaju koji se izučavao ostaje nesigurno da je ova škola imala službeni statut.

² Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. II, Rim, 1996., str. 45.

³ Usp. isto, str. 52; J. GAUDEMET, *Storia del diritto canonico. Ecclesia et Civitas*, Milano, 1998., str. 604–606.

nastaju i crkveni redovi čiji je doprinos razvoju sveučilišta također značajan. I u Hrvatskoj je u to vrijeme prva učilišta, a kasnije akademije, osnivala Katolička crkva.⁴

Prema modelu bolonjskoga i pariškoga sveučilišta kasnije su osnovana i druga sveučilišta u Europi (Oxford, Salamanca, Padova ...). Krajem XIV. stoljeća postoje 52 sveučilišta od kojih su najmanje 29 osnovali isključivo rimski prvosvećenici, a 10 drugih osnovano je odlukama careva, knezova i bulama rimskih prvosvećenika.⁵ Crkva se ponosi osnivanjem i razvitkom sveučilišta, posebno u Italiji: u Rimu, Padovi, Bologni, Ferrari, Paviji, Pizi, Firenci, Sieni, Perugi, Torinu i Kataniji.⁶ Sve do kraja XVI. stoljeća praktično sva sveučilišta bila su katolička.⁷ Od XVI. stoljeća, s protestantizmom počela su se pojavljivati prva sveučilišta koja nisu bila katolička, a uspostavljali su ih državni poglavari.⁸ Izvan Europe prva katolička sveučilišta uspostavljena su sredinom XVI. stoljeća u Meksiku i Limi, a u idućih dvjesto godina u Latinskoj Americi uspostavljeno je više od dvadeset sveučilišta.⁹ U Sjevernoj Americi u XVII. stoljeću *različite skupnosti* počele su osnivati visoke škole (*colleges*), na čelu kojih su bili upravni odbori. S pojavom galikanizma u Francuskoj, prosvjetiteljstva u Europi i posebno Francuskom re-

⁴ Filozofsko-teološki studij u Zagrebu pokrenuo je zagrebački biskup Stjepan II. Babonić (1227.–1247.). Njegov nasljednik bl. Augustin Kažotić (1303.–1322.), inspiriran modelom fakulteta *artium* i teologije na pariškom sveučilištu, utemeljio je u Zagrebu katedralnu školu s naglaskom na studiju klasičnih autora antike, crkvenih otaca i teologa skolastičkog razdoblja. Usp. *Proslov Statuta Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 1999., str. 11; M. BERLJAK, »Katedra kanonskoga prava Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu«, u: *Tkalčić*, 9 (2005.), str. 413–419. Poslijetridentsko sjemenište Jurja Draškovića (1563.–1578.) s humanističkom školom i isusovački kolegij (1633.) na Gradecu, uz obilnu novčanu potporu biskupa Franje Erghelyja (1628.–1637.) i velikog prepošta Zagrebačkog kaptola kanonika Nikole Dijaneševića, vode k uspostavi Akademije (1662.), koju 23. rujna 1669. car i kralj Leopold I. unosi u popis *generalnih studija* zemalja habsburške krune s pripadnim sveučilišnim pravima i povlasticama. Hrvatski je sabor 3. studenoga 1671. carsku povelju ratificirao »salvis tamen iuribus et libertatibus Regni in suo vigore permanentibus«. *Proslov Statuta Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 1999., str. 11. O doprinosu crkvenih redova razvoju visokoga školstva u Hrvatskoj vidi: P. LONČAR, *Crkva i škola*, Zagreb, 1925.; T. VEREŠ, *Dominikansko opće učilište u Zadru (1396.–1807.): prvo hrvatsko sveučilište*, Zagreb, 1996.; F. E. HOŠKO, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.; M. VANINO, *Povijest filozofske i teologijske nastave u Isusovačkoj akademiji u Zagrebu: 1633.–1733.*, Zagreb, 1930.

⁵ Usp. PIO XI., Apostolska konstitucija *Deus scientiarum Dominus*, *Proemio* (24. 5. 1931.), u: *AAS*, 23 (1931.), str. 241–262.

⁶ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 52.

⁷ Usp. A. G. URRU, *La funzione di insegnare della Chiesa*, Rim, 1988., str. 106.

⁸ Usp. P. V. PINTO, *Commento al Codice di diritto canonico*, Città del Vaticano, 2001., str. 501.

⁹ Usp. J. ROBERTS – A. M. RODRÍGUEZ CRUZ – J. HERBST, »The foundation of colonial universities«, u: W. RÜEGG, *A History of the University in Europe*, vol. II, Cambridge, 1996., str. 262.

volucijom (1789.) pojedine si države pridržavaju pravo osnivanja sveučilišta i odobravanja statuta. U XVIII. i XIX. stoljeću Crkva je bila istisnuta iz sveučilišta zbog racionalizma, državnoga antiklerikalizma i drugih ideologija, ali joj to nije oduzelo pravo na osnivanje novih sveučilišta,¹⁰ niti je prestala biti promicateljem znanosti i kulture osnivajući vlastite akademske centre, npr. u Belgiji (Louven 1834.), Irskoj, Francuskoj, Španjolskoj, Švicarskoj i drugdje.¹¹

Zakonik kanonskoga prava iz 1917.¹² istaknuo je pravo Crkve u podizanju škole bilo koje vrste, pa i visoke (kan. 1375), a Svetoj Stolici pridržano je pravo osnivanja katoličkoga sveučilišta ili fakulteta, koji mora imati svoja pravila odobrena od Svete Stolice (kan. 1376, §§ 1–2).¹³ Prijašnji *Zakonik* u kan. 1379, § 2 donio je i jednu važnu pravnu preporuku: »Ako javna sveučilišta nisu prožeta katoličkim naukom i osjećajem, neka je preporučeno, da se za takav narod ili kraj osnuje katoličko sveučilište.«

Na liniji promicanja znanosti i kulture stoji i *Drugi vatikanski sabor*, koji je u deklaraciji o kršćanskome odgoju *Gravissimum educationis* odredio specifično poslanje katoličkih sveučilišta u Crkvi i u svijetu: »Katolička sveučilišta promičući viši stupanj kulture dovode da kršćanski duh bude javno, trajno i opće prisutan, a polaznicima otvara mogućnost da budu ljudi znanosti, osposobljeni da u društvu preuzmu važne službe, a u svijetu da budu svjedoci vjere.«¹⁴ *Zakonik kanonskoga prava* (1983.)¹⁵ donosi pravne okvire (kann. 807–814) za sadašnje potrebe, ističe pravo Crkve na osnivanje i vođenje sveučilišta i drugih visokih

¹⁰ Usp. A. G. URRU, *La funzione di insegnare della Chiesa*, str. 106.

¹¹ Usp. M. LESKOVAR, »Univerza – katoliška ali navadna?«, u: *Bogoslovni vestnik*, 63 (2003.), str. 680; J. S. MARTINS, »Iter e punti salienti della Cost. Apost. *Ex corde Ecclesiae*«, u: *Seminarium*, 30 (1990.), str. 657.

¹² Usp. *Codex Iuris Canonici*, Pii X P. M. iussu digestus, Benedicti P. XV auctoritate promulgatus, u: *AAS*, 9 (1917.), pars II (dalje u tekstu CIC-1917.).

¹³ Usp. A. CRNICA, *Priručnik kanonskog prava Katoličke Crkve*, Zagreb, 1945., str. 262. »U Italiji se, na primjer, za postojanje ustanove Katoličkog sveučilišta Presvetoga Srca (*Università Cattolica del Sacro Cuore*) u Milanu duguje plemenitom zalaganju p. Agostina Gemellija, koga je u tom djelu potpomagala gospođica Armida Barelli. Sveučilište je svečano otvoreno 7. prosinca 1921. u nazočnosti papinskog izaslanika kardinala Achillea Rattija (budući papa Pio XI.). Nakon 3 godine djelovanja postiglo je pravno priznanje od strane države, odlukom od 2. listopada 1924., kojom je izjednačeno s drugim talijanskim sveučilištima. Medicinski fakultet Katoličkog Sveučilišta Presvetog Srca ima sjedište u Rimu«; L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 53.

¹⁴ GE, 10.

¹⁵ Usp. *Codex Iuris Canonici*, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, u: *AAS*, 75 (1983.), pars II; hrvatski prijevod *Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., GK, Zagreb, 1988.; Pontificia commissio fontium annotatione auctus, Libreria Editrice Vaticana, 1989.; hrvatski prijevod *Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, GK, Zagreb, 1996.

učilišta. U kontekstu povijesne zadaće što ju je Crkva obavljala promicanjem znanja, znanosti, umjetnosti i kulture treba čitati i vrednovati apostolsku konstituciju *Ex corde Ecclesiae*¹⁶ (dalje u tekstu ECE), koja je prvi povijesni papinski dokument na temu *katoličkih sveučilišta*.¹⁷

Služeći se analitičko-interpretativnom metodom, pravnim izvorima¹⁸ i literaturom¹⁹ autor u radu donosi komentar odredbi važećega *Zakonika* o katolič-

¹⁶ Usp. IOANNES PAULUS PP. II, Constitutio apostolica *Ex Corde Ecclesiae* de universitatibus, 15 augusti 1990, u: *AAS*, 82 (1990.), str. 1475–1509 (dalje u tekstu ECE). Usp. također: *Enchiridion Vaticanum*. Documenti ufficiali della Santa Sede, 12/414–492, Bologna, 1992., str. 326–385. ECE izdana u formi *apostolske konstitucije* pripada kategoriji najsvetčanijih papinskih dokumenata. S obzirom na nastanak i glavne naglaske apostolske konstitucije vidi: J. S. MARTINS, »Iter e punti salienti della Cost. Apost. *Ex corde Ecclesiae*«, str. 657–665; P. LAGHI – S. MARTINS, »Constitutio apostolica *De Universitatibus Catholicis*« (Adnotationes), u: *Apollinaris*, 63 (1990.), str. 491–529; A. BAUSOLA, »La Costituzione apostolica *Ex corde Ecclesiae*: una chance per le Università Cattoliche«, u: *Seminarium*, 30 (1990.), str. 677–686; M. G. PINAGLI, »A proposito della costituzione apostolica sull'università«, u: *Vita sociale*, 48 (1991.–92.), str. 126–128.

¹⁷ S obzirom na temu sveučilišta, prve opće zakone izdane od vrhovne vlasti Crkve nalazimo u prvoj polovici XIII. stoljeća. Usp. *X 5.5.3*; *X 5.5.5*; *Clem 5.1.2*. Važan iskorak za opće zakone o sveučilištima (tzv. *studia generalia*) predstavljaju odluke Tridentinskoga sabora (1545. – 1563.). Usp. CONCILIO DI TRENTO, Sess. XXV De Reformatione, c. 2, u: L. AE. RICHTER, *Canones et decreta Concilii Tridentini ex Editione Romana A. MDCCCXXXIV repetiti*, Lipsiae, 1853. U promatranju izvora kanonskoga prava o sveučilištima ne može se zanemariti i osnutak *Kongregacije za sveučilišni studij Rima*, uspostavljene od pape Siksta V. 1588., koja je imala zadatak brinuti se za sveučilišta Europe i druga sveučilišta. Usp. SISTO V, *Bula Immensa aeterni Dei*, u: C. COCQUELINES, *Bullarum privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum*, tom. IV, pars IV, str. 392–401.

¹⁸ Usp. neke od sljedećih pravnih izvora: CONCILIO VATICANO II, *Dichiarazione Gravissimum Educationis* (28. 11. 1965.), u: *AAS*, 58 (1966.), str. 728–739; CONGREGATION FOR CATHOLIC EDUCATION, »Proposed Schema for a Pontifical Document on Catholic Universities«, u: *Origins*, 15 (1986.), str. 706–711; (THE) CONGREGATION FOR CATHOLIC EDUCATION, »Directives to assist in the formulation of the ordinances for the apostolic constitution *Ex Corde Ecclesiae*«. Prot. N. 1485/90. (21. 1. 1991.), u: J. AMMER, *Zum Recht der 'Katholischen Universität'. Gense und Exegese der Apostolischen Konstitution Ex corde Ecclesiae vom 15. August 1990.*, Würzburg, 1994., str. 411–413; CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, »Summary of Responses to Draft Schema on Catholic Universities«, u: *Origins*, 17 (1988.), str. 693, 695; *Corpus Iuris Canonici*, edizione di AE. FRIEDBERG, Graz, 1959.; GIOVANNI PAOLO II, *Costituzione apostolica Sapientia Christiana*, u: *AAS*, 71 (1979.), str. 469–499; GIOVANNI PAOLO II., *Enciclica Veritatis Splendor*, u: *AAS*, 85 (1993.), str. 1133–1228; PIO XI, *Costituzione apostolica Deus Scientiarum Dominus*, u: *AAS*, 23 (1931.), str. 241–262; L. AE. RICHTER, *Canones et Decreta Concilii Tridentini*; SACRA CONGREGATIO DE SEMINARIIS ET STUDIORUM UNIVERSITATIBUS, »Ordinationes ad Constitutionem Apostolicam *Deus scientiarum Dominus* de universitatibus et facultatibus studiorum ecclesiasticorum rite exsequendam«, u: *AAS*, 23 (1931.), str. 263–284.

¹⁹ Usp. neke od sljedećih radova, izabranih iz mnoštva drugih: R. AIGREN, *Histoire des Universités*, Pariz, 1949.; J. AMMER, *Zum Recht der 'Katholischen Universität' ...*; M. BAYEN, *Histoire des*

kim sveučilištima (kann. 807–814). Komentar odredbi *Zakonika* upotpunjuje se odredbama apostolske konstitucije ECE (dio II., *Opće norme, čl. 1–11*), čiji su one daljnji nastavak.

1. Osnivanje i svrha katoličkoga sveučilišta (kan. 807)

Can. 807 – *Ius est Ecclesiae erigendi et moderandi studiorum universitates, quae quidem ad altiorem hominum culturam et pleniorum personae humanae promotionem necnon ad ipsius Ecclesiae munus docendi implendum conferant.*

Kan. 807 – *Crkva ima pravo osnivati i voditi sveučilišta koja dakako pridonose uzdizanju ljudske kulture i potpunijem promicanju ljudske osobe kao i obavljanju naučiteljske službe same Crkve.*

Pravni izvori kan. 807: CIC-1917., kan. 1375; PIO XI., Const. Ap. *Deus scientiarum Dominus* (24. 5. 1931.), Introductio, u: *AAS*, 23 (1931.), str. 241–262; SACRA CONGREGATIO DE SEMINARIIS ET DE STUDIORUM UNIVERSITATIBUS, Decl. (17. 11. 1959.), u: *AAS*, 51 (1959.), str. 920; GE, 8, 10; PAULUS PP. VI, All. (13. 5. 1972.), u: *AAS*, 64 (1972.), str. 360–370; SACRA CONGREGATIO PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, Epist., »Animadversiones fiunt in documentum quoddam naturam et rationem Universitatis Catholicae in mundo huius temporis definire intendens« (23. 4. 1973.), u: *Leges Ecclesiae*, vol. V; (collegit, digessit notisque ornavit X. Ochoa), str. 6577–6578; IOANNES PA-

Universités, Pariz, 1973.; (THE) CONGREGATION FOR CATHOLIC EDUCATION, *A Directory of catholic universities and other catholic institutions of higher education*, Vatican City, 1990.; CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA – PONTIFICIO CONSIGLIO PER LAICI – PONTIFICIO CONSIGLIO DELLA CULTURA, *Presenza della Chiesa nell'Università e nella Cultura Universitaria*, Città del Vaticano, 1994.; J. J. CONN, *Catholic Universities in the United States and Ecclesiastical Authority*, Rim, 1991.; J. D'ARCY, »Achieving Ex Corde Ecclesiae's Goals«, u: *Origins*, 29 (1999.), str. 236–242; P. DEZZA, »Le Università Cattoliche nel mondo«, u: *Civiltà Cattolica*, 108 (1957.), IV, str. 589–598.; M. FOIS, »La Chiesa e le Università. Lineamenti storici del rapporto tra Chiesa e Università«, u: *Seminarium*, 35 (1995.), str. 47–61; F. J. HOFFMAN, *The Apostolic Constitution Ex Corde Ecclesiae and Catholic Universities in the United States of America*, Rim, 1996.; P. KRÄMER, »Die Katholische Universität. Kirchenrechtliche Perspektiven«, u: M. SEYBOLD (ur.), *Katholische Universität. Wesen und Aufgabe*, Eichstätt, 1993., str. 107–134.; A. MANTINEO, *Le Università cattoliche nel diritto della Chiesa e dello Stato*, Milano, 1995.; K. D. WHITEHEAD, »The History of Ex Corde Ecclesiae«, u: *Catholic Dossier*, 3 (1997.), str. 8–16; A. BAUSOLA, »Compiti e responsabilità delle Università Cattoliche«, u: *Vita e Pensiero*, 73 (1990.), str. 722–725; A. BAUSOLA, »Il significato culturale delle università cattoliche«, u: *Orientamenti Sociali*, aprile-giugno (1991.–92.), str. 64–73; C. GHIDELLI, »Quale presenza pastorale in università cattolica?«, u: *La rivista del Clero Italiano*, 70 (1989.), str. 309–311; G. VOLTA, »Verità e riconciliazione: un compito dell'Università Cattolica«, u: *La rivista del Clero Italiano*, 67 (1986.), str. 284–291.

ULUS PP. II, Const. Ap. *Sapientia christiana* (15. 4. 1979.), Prooemium, II, 1, u: *AAS*, 71 (1979.), str. 469–499.

Usporedna veza: ZKP-1983., kan. 800; ZKIC-1990., kan. 640, § 1; ECE, čl. 1, § 3; 3, §§ 1–3.

1.1. Osnivanje katoličkoga sveučilišta

U *Zakoniku* u kan. 800, § 1 potvrđeno je pravo Crkve osnivati i voditi škole bilo kojeg smjera, vrste ili stupnja. To je pravo prirodeno i izvorno (kan. 747, § 1), jer je utemeljeno na njezinom božanskom poslanju, Gospodinovu nalogu (Mk 16,15), i jer Crkva ima potporu povijesti. Ona je to pravo uvijek ostvarivala, a promicanje znanja, znanosti, umjetnosti i kulture tijekom mnogih stoljeća bila je njezina isključiva funkcija. Ista se odredba nalazi i u *Zakoniku kanona istočnih Crkava* u kan. 631, § 2.²⁰ U zdravoj se demokraciji obrazovne ustanove mogu slobodno osnivati, poštujući dužna jamstva ozbiljnosti i ispravnoga funkcioniranja. Pravo je Crkve i svjetovno pravo, jer odgoj i obrazovanje ne smiju biti monopol države.²¹ Od strane države, načela supsidijarnosti i ujednačene pravednosti bilo bi veliko ograničenje ukoliko bi se nijekalo pravo Crkve pozivajući se na pravo na monopol.

U kan. 807 ističe se napose pravo Crkve na osnivanje i vođenje *sveučilišta* i drugih *visokih učilišta*. *Zakonik* jasno razlikuje *katolička sveučilišta* (kann. 807–814) od *crkvenih sveučilišta* i *fakulteta* (kann. 815–821). Prema stvarnosti osnivanja moguće je navesti četiri podjele sveučilišnih središta službeno osnovanih od Svete Stolice: rimski ateneji (crkvena sveučilišta), katolička sveučilišta, crkveni fakulteti, te bogoslovni fakulteti pri državnim sveučilištima.²² Crkvena su sveučilišta različita (kann. 815–821), ukoliko su određena za istraživanje ili predavanje *svetih znanosti* i predmeta povezanih s njima, dok je objekt katoličkih sveučilišta istraživanje ili predavanje svih predmeta općeg ljudskoga znanja, premda se mogu uključiti i *sveti predmeti*. Ta širina studija odgovara odgojnoj odgovornosti Crkve, odgovornosti koja izvire iz njezina poslanja i koja znači ne samo službu za vlastite vjernike nego i istinsku službu izvršenu za ljudsko društvo.²³

²⁰ Usp. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, u: *AAS*, (1990.), n. 11, a Fontium annotationes auctus, Libreria Editrice Vaticana, 1995.; hrvatski prijevod *Zakonik kanona istočnih Crkava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, Zagreb, 1996., Usporedni popis kanona ZKP-ZKIC-AP, str. 1188.

²¹ Usp. GE, 6.

²² Vidi npr.: *Annuario Pontificio per l'anno 1993*, Rim, 1993., str. 1644–1676.

²³ Usp. J. L. SANTOS, »Università cattoliche (Universitates catholicae)«, u: *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico* (ur. C. C. SALVADOR – V. DE PAOLIS – G. GHIRLANDA), Milano, 1993., str. 1080.

Apostolska konstitucija ECE, za razliku od *Zakonika*, razlikuje različite kategorije katoličkih sveučilišta. Ta kategorizacija ima posljedice na samu primjenu apostolske konstitucije ECE na katolička sveučilišta, dok bez iznimke za sva katolička sveučilišta vrijede odredbe *Zakonika* (kann. 807–814). Zbog praktičnih razloga, uspostavu katoličkih sveučilišta možemo svrstati u tri skupine. U prvu skupinu ulaze ona katolička sveučilišta koja su osnovana od Svete Stolice, biskupske konferencije (ili nekoga drugoga tijela katoličke hijerarhije²⁴) ili dijecezanskoga biskupa. Za ovu skupinu nije važno jesu li osnovana prije ili poslije stupanja na snagu ECE. U drugu skupinu ulaze ona katolička sveučilišta koja su uspostavljena od neke ustanove posvećenoga života ili druge javne pravne osobe²⁵ (uz prethodnu suglasnost dijecezanskoga biskupa). Unutar ove skupine potrebno je razlikovati katolička sveučilišta uspostavljena prije stupanja na snagu ECE i katolička sveučilišta uspostavljena nakon stupanja ECE na snagu. U treću skupinu ulaze ona katolička sveučilišta koja su uspostavljena od zasebnih privatnih pravnih ili fizičkih osoba (klerici, redovnici, redovnice, laici, laikinje), koja nisu osnovana od mjerodavne crkvene vlasti, a žele u nazivu sveučilišta upotrijebiti naziv *katoličko* ili se žele predstavljati *kao katolička*. I unutar ove skupine potrebno je razlikovati katolička sveučilišta uspostavljena prije stupanja na snagu ECE i katolička sveučilišta uspostavljena nakon stupanja na snagu ECE.²⁶ Mogu postojati i druga katolička sveučilišta osnovana od privatnih pravnih ili fizičkih osoba koje ne žele u nazivu upotrijebiti izraz *katolička*, ne predstavljaju se kao *katolička*, niti traže pravnu vezu s crkvenom vlašću. Riječ je o stvarno katoličkim sveučilištima (*reapse catholicae*), bez pravnih veza s Crkvom, bez primjene odredaba kanonskoga prava. Za njih se može reći da je njihov način stvarnoga katoličkoga sveučilišta sličan državnom sveučilištu u katoličkom okruženju.²⁷

Katolička sveučilišta uspostavljena od različitih subjekata imaju različite pravne obveze u *statutima*²⁸ i drugim *općim aktima* koji određuju njihovo djelovanje. Prva skupina u statute i druge opće akte upravljanja mora uključiti odred-

²⁴ Riječ je o tijelima istočnih katoličkih Crkava *sui iuris*.

²⁵ Usp. ZKP-1983., kan. 116.

²⁶ Usp. ECE, čl. 3, §§ 1–3; M. LESKOVAR, »Univerza – katoliška ali navadna?«, str. 681.

²⁷ Usp. M. LESKOVAR, *Che cosa rende cattolica un'università? Studio storico-giuridico della Costituzione apostolica Ec corde Ecclesiae*, Excepta ex Dissertatione ad Doctoratum, Rim, 2001., str. 174. Autor u bilješci donosi za primjer sveučilište u Dublinu.

²⁸ Sve pravne osobe, javne i privatne, skupnosti osoba ili stvari moraju imati vlastite statute (kan. 94). Statut katoličkoga sveučilišta, kao temeljni pravni dokument, mora biti odobren od mjerodavne crkvene vlasti. Takvo je odobrenje uvjet i bitna pretpostavka za davanje osobnosti. Prema odredbi kan. 94, § 1, statuti trebaju odrediti svrhu, uređenje, upravu i način djelovanja. Oni su od bitne važnosti za život pravne osobe i za njezinu stvarnu učinkovitost. Usp. J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, Rim, 1996., str. 324–328; ECE, čl. 1, § 3; čl. 3, § 4.

be ECE (i građanskoga zakonodavstva). Statut, kao temeljni pravni dokument, mora biti odobren od mjerodavne crkvene vlasti.²⁹ Katolička sveučilišta druge skupine uspostavljena prije stupanja na snagu ECE nemaju pravnu obvezu, ali su pozvana uključiti (usvojiti), koliko je to moguće, odredbe ECE u važeće statute i druge opće akte. Ukoliko pristupe prilagođavanju važećih statuta i drugih općih akata, moraju to činiti u suradnji s mjerodavnom crkvenom vlašću, osim ako im nije potreban i izričit pristanak. Katolička sveučilišta iz druge skupine, osnovana nakon stupanja na snagu ECE, imaju zahtjevniju obvezu. Da bi takva sveučilišta bila uspostavljena, potrebno je najprije dobiti pristanak dijecezanskoga biskupa,³⁰ a zatim kod mjerodavne crkvene vlasti dobiti odobrenje statuta.³¹ Treća skupina katoličkih sveučilišta nema pravne obveze s obzirom na odredbe ECE, ali je pozvana uključiti njezine odredbe u važeće statute i druge opće akte isto kao što su pozvana i sveučilišta iz druge skupine osnovana prije stupanja ECE na snagu.³²

Iz kan. 807, kao i 3. članka ECE proizlazi da odobrenje Svete Stolice za katolička sveučilišta po sebi nije nužno jer *Zakonik* ne određuje ništa posebno u vezi s time, a ECE u članku 3. spominje Svetu Stolicu samo u kontekstu onih katoličkih sveučilišta koja osniva sama Sveta Stolica. Korisno je napomenuti da je odobrenje Svete Stolice, prema važećem *Zakoniku*, nužno za osnivanje crkvenih sveučilišta ili fakulteta (kann. 816 i 817).³³ Kad se govori o osnivanju katoličkih sveučilišta, treba reći da je riječ o pravu osnivanja i vođenja središta za predavanje, o pravu koje pripada svim građanima i svakoj ustanovi, uz poštovanje određenih garancija, a koje je općenito zaštićeno od samoga svjetovnoga zakona različitih zemalja.³⁴

U Republici Hrvatskoj pluralizam obrazovanja formalno je potvrđen u *Ustavu Republike Hrvatske* (čl. 66)³⁵, *Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica* (čl. 11)³⁶ te u *Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* (čl. 49, 52).³⁷ Pravo osnivanja predškolskih ustanova i škola bilo kojeg stupnja, te pravo upravljanja tim školama, prema zakonima kanonskoga prava i hrvatskoga državnog zakonodavstva, priznato je i međunarodnim *Ugovorom između Svete Stolice*

²⁹ Usp. ECE, čl. 1, § 3.

³⁰ Usp. ECE, čl. 3, § 2.

³¹ Usp. ECE, čl. 3, § 4.

³² Usp. M. LESKOVAR, »Univerza – katoliška ali navadna?«, str. 683.

³³ U prijašnjem *Zakoniku* katoličko sveučilište ili fakultet, pa i onda kada je povjerenje bilo kojim redovničkim obiteljima, moralo je imati pravilnik odobren od Apostolske Stolice. Usp. CIC-1917., kan. 1376, § 2.

³⁴ Usp. J. L. SANTOS, »Università cattoliche (Universitates catholicae)«, str. 1080.

³⁵ Usp. *Narodne novine*, br. 56/90; 18/98; 124/00; 41/01.

³⁶ Usp. *Narodne novine*, br. 83/02.

³⁷ Usp. *Narodne novine*, br. 123/03.

i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture u članku 8.³⁸ U trećem stavku 10. članka Hrvatskog ugovora o suradnji na području odgoja i kulture predviđa se mogućnost osnivanja novih visokih katoličkih učilišta. Da bi ta nova visoka katolička učilišta imala pravo javnosti te da bi Republika Hrvatska osigurala odgovarajuća novčana sredstva, potrebna je suglasnost crkvenih i državnih vlasti.³⁹

Prema *Ugovoru o pravnim pitanjima između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, od 19. prosinca 1996. Republika Hrvatska priznaje javnu pravnu osobnost Katoličke crkve i svih crkvenih ustanova koje imaju takvu pravnu osobnost prema odredbama kanonskoga prava (čl. 2, st. 1 i 2). Nadležna crkvena vlast može osnivati, mijenjati, dokidati ili priznavati crkvene pravne osobe, prema odredbama kanonskoga prava. Ona o tome obavještava nadležno tijelo državne uprave radi njihova upisa, u skladu s odgovarajućim državnim propisima (čl. 2, stavak 3). U vezi s tim u Zagrebu je 12. rujna 2002. potpisan *Protokol* između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije o načinu upisa pravnih osoba Katoličke crkve u državnu evidenciju.⁴⁰ Katoličko sveučilište u kanonskome uređenju može postići pravnu osobnost posebnom odlukom mjerodavne crkvene vlasti (kann. 114, § 1; 116, § 2). Sve pravne osobe, javne i privatne, skupnosti osoba ili stvari moraju imati vlastite statute (kan. 94), koje je odobrila mjerodavna vlast. Takvo je odobrenje uvjet i bitna pretpostavka za davanje osobnosti (kan. 117).

Katolička i dobronamjerna javnost Republike Hrvatske sredinom listopada 2005. s odobravanjem je dočekala vijest o odluci osnivanja katoličkoga sveučilišta u Hrvatskoj sa sjedištem u Zagrebu, gdje će osnivač sveučilišta biti Zagrebačka nadbiskupija, a ono će djelovati pod pokroviteljstvom Hrvatske biskupske konferencije. Tu su odluku donijeli hrvatski biskupi na svom 29. plenarnom zasjedanju, koje se pod predsjedanjem kardinala Josipa Bozanića, nadbiskupa zagrebačkoga i predsjednika Hrvatske biskupske konferencije, održavalo u Zadru od 10. do 14. listopada 2004.⁴¹ Tom su prigodom hrvatski biskupi odmah dali i mandat za osnivanje povjerenstva. Na svetkovinu Bogojavljanja, 6. siječnja 2005. kardinal Josip Bozanić uspostavio je Povjerenstvo za osnivanje katoličkoga sveučilišta u Zagrebu koje je započelo konkretne pripreme za ostvarenje toga,

³⁸ Usp. »Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture«, čl. 8–12, u: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske* (predgovor J. Bozanić, komentar N. Eterović), Zagreb, 2001., str. 41–50.

³⁹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, str. 245–246.

⁴⁰ Usp. »Protokol o načinu upisa pravnih osoba Katoličke crkve«, u: *Vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, LXXXIX (2002.), br. 5, str. 202.

⁴¹ Usp. »Priopćenje s XXIX. plenarnog zasjedanja Hrvatske biskupske konferencije (Zadar, 10.–14. 10. 2004.)«, u: *Vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, XCI (2004.), br. 5, str. 249.

za Katoličku crkvu, iznimno važnoga projekta.⁴² Budući da je povjerenstvo izvršilo svoje zadaće i ispunilo preduvjete za osnivanje prvoga katoličkoga sveučilišta u Hrvatskoj, kardinal Josip Bozanić 3. lipnja 2006. donio je dekret o osnutku *Luce vera illuminata (Istinskom svjetlošću obasjana)*.⁴³ U dekretu, između ostaloga, a s pravne strane važnoga motrišta, piše: »U skladu s dokumentima Drugoga vatikanskoga sabora, s odredbama Zakonika kanonskoga prava, sa smjernicama apostolske konstitucije o katoličkim sveučilištima *Ex corde Ecclesiae*, u skladu s Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture i u skladu s odlukom Hrvatske biskupske konferencije u Zadru, od 12. listopada 2004. godine, da se pokrene osnivanje katoličkoga sveučilišta te da osnivač toga sveučilišta bude Zagrebačka nadbiskupija, a Hrvatska biskupska konferencija njegov pokrovitelj, ovime osnivam katoličko sveučilište pod nazivom *Hrvatsko katoličko sveučilište* sa sjedištem u Zagrebu.«⁴⁴ Dekretom *Luce vera illuminata* Povjerenstvo za osnivanje katoličkoga sveučilišta u Zagrebu promijenilo je svoj naziv u Povjerenstvo Hrvatskoga katoličkoga sveučilišta i ujedno preuzelo sve zadaće koje je potrebno izvršiti do početka rada sveučilišta, kada će daljnje poslove iz područja ustrojavanja, organiziranja i planiranja preuzeti redovita, statutom sveučilišta predviđena, tijela.

Ništa ne priječi da se prije uspostave katoličkoga sveučilišta i priznavanja prava javnosti potpiše »prethodni ugovor« s mjerodavnim civilnim vlastima radi postignuća primjerene harmonije na području znanstvene djelatnosti i visokoga obrazovanja, kao i zbog utvrđivanja postupka uspostave.⁴⁵

1.2. Svrhe katoličkoga sveučilišta

Prema odredbi kan. 807 osnivanje i vođenje katoličkih sveučilišta ima trostruku temeljnu svrhu doprinošenja: 1) uzdizanje ljudske kulture; 2) potpunije promicanje ljudske osobe; 3) naučiteljska služba same Crkve. Svrhe uspostave i vođenja katoličkih sveučilišta usmjerene su prije svega prema mladima kojima

⁴² Usp. J. BOZANIĆ »Dekret uspostavljanja povjerenstva za osnivanje Katoličkoga sveučilišta u Zagrebu«, u: *Vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, XCII (2005.), br. 1, str. 27.

⁴³ Usp. J. BOZANIĆ, Dekret *Luce vera illuminata*, u: *Vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, XCIV (2007.), br. 1, str. 26–27. Budući da dekret *Luce vera illuminata* ne određuje sve pravne elemente za osnutak i početak rada HKS-a, treba ga smatrati *dekretom uspostave (incijalnim)* nakon kojega će trebati donijeti i druge odredbe (npr. određeniji dekret ili provedbenu odluku, statut i druge opće akte) uskađene sa zakonodavstvom Republike Hrvatske.

⁴⁴ J. BOZANIĆ, Dekret *Luce vera illuminata*, u: *Vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, XCIV (2007.), br. 1, str. 26–27.

⁴⁵ Prethodni ugovor s mjerodavnim civilnim vlastima može ubrzati i olakšati postupak uspostave, pridonijeti informiranosti javnosti, ukloniti eventualne nesporazume oko priznavanja prava javnosti i osiguravanja odgovarajućih novčanih sredstava.

Crkva želi dati odgovarajuću profesionalnu pripravu preko kulture i ćudorednog odgoja nadahnutog načelima katoličkoga nauka.⁴⁶ Kada Crkva proglašava svoje pravo uspostave i vođenja sveučilišta koja doprinose dubljoj ljudskoj kulturi i dubljem ljudskom unapređenju, nema neki drugi cilj osim izvršiti svoju zadaću naučavanja, kako to izričito kaže zakonodavac u kan. 807⁴⁷ ili, kako to naznačuje na drugim mjestima, pozivajući se na mogućnost osnivanja i vođenja škola »bilo kojeg smjera, vrste i stupnja« (kann. 794; 795; 800).⁴⁸ Postavljeni ciljevi u kan. 807 jednako se primjenjuju, kako navodi kan. 814, i na druga *visoka učilišta*.⁴⁹

Prema apostolskoj konstituciji ECE, temeljno je poslanje nekoga sveučilišta »trajno traženje istine putem istraživanja, čuvanja i posredovanja znanja za dobrobit društva«⁵⁰. Trajno traženje istine putem istraživanja nužno obuhvaća: »a) nastojanje oko integriranja spoznaje; b) dijalog između vjere i razuma; c) etičku skrb; d) teološku perspektivu«⁵¹. Trajno traženje istine putem istraživanja pretpostavlja sposobnost vršiti nepristrano istraživanje, te cjelovito čuvati i posredovati znanja. S obzirom na ciljeve i izazove što ga katoličko sveučilište ima u službi Božjega naroda i ljudske obitelji na putu prema vrhunaravnomu cilju mora imati sljedeće bitne značajke: »1) kršćansko nadahnuće ne samo pojedinaca nego i cijele sveučilišne zajednice; 2) neprekidno razmatranje, u svjetlu katoličke vjere, rastućeg blaga ljudske spoznaje, kojemu pokušava ponuditi svoj doprinos vlastitim istraživanjem; 3) vjernost kršćanskom nauku kako ga naviješta Katolička crkva; 4) institucionalnu zauzetost u službi Božjega naroda i ljudske obitelji na njihovu putu prema transcendentnomu cilju koji daje životni smisao.«⁵²

2. Prijeko potreban pristanak mjerodavne vlasti (kan. 808)

Kan. 808 – *Nulla studiorum universitas, etsi reapse catholica, titulum seu nomen universitatis catholicae gerat, nisi de consensu competentis auctoritatis ecclesiasticae.*

⁴⁶ Nastojanje Crkve pretpostavlja i nastojanje država, tj. da se na temelju *zdrave suradnje* između Crkve i država konkretiziraju nastojanja što ih Crkva na području odgoja i kulture može dati društvu. Usp. GS, 76. O elementima *zdrave suradnje* vidi: G. DALLA TORRE, *La città sul monte. Contributo ad una teoria canonistica sulle relazioni fra Chiesa i Comunità politica*, Rim, 1996., str. 110–146.

⁴⁷ Usp. J. L. SANTOS, »Università cattoliche (Universitates catholicae)«, str. 1080.

⁴⁸ Usp. *isto*.

⁴⁹ Npr. samostalne fakultete, umjetničke akademije, veleučilišta, visoke škole.

⁵⁰ ECE, br. 30.

⁵¹ ECE, br. 15.

⁵² ECE, br. 13.

Kan. 808 – *Nijedno sveučilište, pa bilo i stvarno katoličko, neka ne nosi naslov ili naziv katoličko sveučilište, osim s pristankom mjerodavne crkvene vlasti.*

Pravni izvori kan. 808: AA, 24.

Usporedna veza: ZKP-1983., kann. 216; 803, § 3; ZKIC-1990., kan. 642; ECE, čl. 2.

Za naslov ili naziv *katoličko sveučilište*, prema odredbi kan. 808, prijeko je potreban pristanak mjerodavne crkvene vlasti. Odredbu kan. 808 potrebno je ponajprije usporediti s kan. 216 koji govori o pravu vjernika na apostolsko djelovanje.⁵³ Svi vjernici, budući da sudjeluju u poslanju Crkve, imaju pravo i svojim pothvatima, svatko prema svojem staležu i položaju, promicati ili podupirati apostolsko djelovanje. Kršćanski apostolat nije monopol posvećenih službenika, a ako vjernici imaju obvezu pružiti im svoju suradnju u hijerarhijskom apostolatu koji vrše biskupi i prezbiteri, imaju i pravo posvetiti se aktivnom apostolatu svojim pothvatima (izdavačka djelatnost, odgojno-obrazovni i sportski centri, radio-televizijske emisije ...). Pravo kršćanskoga apostolata izvorno je pravo, budući da ne izvire iz nekog dopuštenja ili iz neke povjere crkvene vlasti nego ono vjernicima pripada snagom krštenja i potvrde koji ih čine sudionicima poslanja Crkve. Kan. 216 vjernicima formalno priznaje to pravo, no nad pothvatima vjernika Crkva ipak zadržava pravo vodstva i nadzora, da bi se izbjegle štetne zabune i nemiri. Kan. 216 stoga određuje da nijedan pothvat ne smije prisvojiti sebi naslov *katolički*, osim s pristankom mjerodavne crkvene vlasti.⁵⁴ S druge pak strane, taj *pristanak* sačinjava znakovito priznanje Crkve toga pothvata.⁵⁵ Odredba kan. 216, koja se odnosi na sve vjernike, ponavlja se u kan. 300, s obzirom na crkvena društva: »Neka nijedno društvo ne uzima sebi naziv *katoličko*, osim pristankom mjerodavne crkvene vlasti, prema odredbi kan. 312«, u kan. 803, § 3, s obzirom na škole općenito: »Nijedna škola, pa bila i stvarno katolička, neka ne nosi naziv *katolička škola*, osim s pristankom mjerodavne crkvene vlasti« i u kan. 808, s obzirom na sveučilišta i druga visoka učilišta: »Nijedno sveučilište, pa bilo i stvarno katoličko, neka ne nosi naslov ili naziv *katoličko sveučilište*, osim pristankom mjerodavne crkvene vlasti«.

Naziv istinskog *katoličkog* sveučilišta može se usvojiti samo od nastavničkog središta koje je ovlašteno usvojiti ga od mjerodavne crkvene vlasti, ako ima odgojna usmjerenja utemeljena na načelima katoličkog nauka i može držati pri-

⁵³ Komentar kan. 216 vidi: D. J. ANDRÉS GUTIERREZ, *Ius de populo Dei. De christifidelibus* (Adnotationes Professoris ad usum internum alumnorum), Rim, str. 48–49.

⁵⁴ Usp. AA, 24.

⁵⁵ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. I, Rim, ²1996., str. 312.

kladna predavanja.⁵⁶ Ukoliko neko sveučilište ne bi imalo naslov ili naziv katoličko, a uspostavljeno je nakon stupanja na snagu apostolske konstitucije ECE i od zasebnih pravnih ili fizičkih osoba, a želi se predstavljati kao *katoličko*, morat će ispuniti uvjete koje strane međusobno dogovore i zadobiti pristanak mjerodavne crkvene vlasti.⁵⁷ Ako se uspostavlja novo sveučilište zasebnih pravnih ili fizičkih osoba, potrebno je poštivati odredbe Apostolske Stolice i biskupske konferencije.⁵⁸

Sam naslov ili naziv *katoličko* i njegovo predstavljanje u javnosti podrazumijeva da su usko povezani, iako ponekad ne ostavlja takav dojam. Sva katolička sveučilišta uspostavljena od Svete Stolice, biskupske konferencije ili dijecezanskoga biskupa dužna su javno predstaviti svoj katolički identitet,⁵⁹ a katolička sveučilišta uspostavljena od neke ustanove posvećenoga života ili druge javne pravne osobe pozvana su javno predstaviti svoj katolički identitet. U čl. 2, § 3 apostolske konstitucije ECE zakonodavac vrlo općenito određuje načine javnoga predstavljanja, ostavljajući mogućnost izbora ili *izjavom* o svome poslanju ili nekim drugim *vlastitim javnim dokumentom*, ali ostavlja i iznimku, tj. mogućnost da sama mjerodavna crkvena vlast odredi *neki drugi način*. Sva katolička sveučilišta moraju i svojom strukturom i općim aktima jamčiti katoličko značenje i zadržavanje katoličkoga identiteta. Kod predstavljanja katoličkoga identiteta može se otvoriti pitanje izbora metode npr. promidžbenim materijalom, internetskom stranicom, očitovanjem na Dan sveučilišta ili pak prikladnim publikacijama s kojima se sveučilište predstavlja u javnosti. U apostolskoj konstituciji ECE zakonodavac se ne bavi izborom metode nego naglašava *sadržajnost katoličkoga* koje katoličko sveučilište, ukoliko je katoličko, nadahnjuje i obavlja svoje istraživanje, poučavanje i sve druge djelatnosti u skladu s katoličkim ciljevima, načelima i stavovima.⁶⁰ »Katoličko poučavanje i katolička disciplina moraju utjecati na sve aktivnosti sveučilišta, pri čemu u potpunosti mora biti poštivana sloboda savjesti svake osobe. Svaki službeni čin sveučilišta mora biti u skladu sa samim katoličkim identitetom.«⁶¹ Odgovornost za očuvanje i učvršćivanje katoličkoga identiteta sveučilišta pripada ponajprije samomu sveučilištu,⁶² da bi tako prido-

⁵⁶ Usp. J. L. SANTOS, »Università cattoliche (Universitates catholicae)«, str. 1080.

⁵⁷ Usp. ECE, čl. 3, § 3.

⁵⁸ Usp. ECE, čl. 3, § 3. i bilješku 48: »Sive erectio universitatis sive condiciones iuxta quas potest haberi universitas catholica debent respondere normis directoriis praestitutis ab apostolica sede, a conferentia episcoporum vela ab alio catholicae hierarchiae coetu«.

⁵⁹ Usp. ECE, čl. 2, § 3.

⁶⁰ Usp. ECE, čl. 2, § 2.

⁶¹ ECE, čl. 2, § 4.

⁶² Usp. ECE, čl. 4, § 1.

nijelo: 1) uzdizanju ljudske kulture; 2) potpunijem promicanju ljudske osobe; 3) naučiteljskoj službi same Crkve.⁶³ Katolička sveučilišta uspostavljena od Sve-te Stolice, biskupske konferencije ili dijecezanskoga biskupa moraju se zauzeti da njihove strukture podupiru javno predstavljanje katoličkoga identiteta, što u konkretnosti zahtijeva ili pravnu vezu s Crkvom (npr. temeljem dekreta uspostave i statutom) ili preuzimanje obveze odgovornih osoba dotične ustanove (npr. upravnoga odbora).⁶⁴

3. Dolična skrb biskupskih konferencija (kan. 809)

Can. 809 – *Episcoporum conferentiae curent ut habeantur, si fieri possit et expediat, studiorum universitates aut saltem facultates, in ipsarum territorio apte distributae, in quibus variae disciplinae, servata quidem earum scientifica autonomia, investigentur et tradantur, doctrinae catholicae ratione habita.*

Kan. 809 – *Neka se biskupske konferencije brinu da bude, ako je moguće i korisno, sveučilišta ili barem fakulteta, prikladno raspoređenih na njihovu području, na kojima neka se, uz poštovanje dakako njihove znanstvene samostalnosti, istražuju i predaju različite znanosti, pri čemu neka se vodi računa o katoličkom nauku.*

Pravni izvori kan. 809: CIC-1917., kan. 1379, § 2; GE, 10; IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap. *Sapientia christiana* (15. 4. 1979.), čl. 25, § 3, 26, u: *AAS*, 71 (1979.), str. 469–499.

Usporedna veza: ZKP-1983., kann. 218; 802; ZKIC-1990., kan. 640, § 2; ECE, čl. 2, § 5.

Deklaracija o kršćanskome odgoju *Gravissimum educationis* u br. 10, koji je i pravni izvor kan. 809, preporuča da se katolička sveučilišta i fakulteti primjerenom rasporede po različitim krajevima svijeta, da se ne ističu brojem nego znanstvenim radom i da njihova vrata budu otvorena nadarenim studentima, makar bili siromašni, a napose onima koji dolaze iz novonastalih nacija.⁶⁵ Nesumnjivo je da je nazočnost Crkve na području kulture i visokih studija neophodna kako za društvenu stvarnost tako i za sam crkveni razvitak i napredak. Danas ne treba sumnjati i poricati vrijednost što ih katolička sveučilišta imaju na crkvenom i društvenom području. Katolička sveučilišta prijeko su potreban odgojni čimbenik za Crkvu, javno svjedočanstvo harmonije između kulture i kršćanstva, poticaj

⁶³ Usp. ZKP-1983., kan. 807; ZKIC-1990., kan. 640, § 1.

⁶⁴ Usp. ECE, čl. 2, §§ 2 i 3.

⁶⁵ Usp. GE, 10.

i poziv na istraživanje kršćanskog tumačenja problema društva, vrlo učinkovita pomoć u nazočnosti kršćanskih vrijednosti u svijetu škole.⁶⁶

Krka želi da se katolička sveučilišta široko razvijaju u katoličkom svijetu, a *Zakonik* u kan. 809 povjerava njihovo unapređenje posebnoj skrbi biskupskih konferencija (kann. 447–459), koje će se morati pobrinuti da budu prikladno raspoređena, osiguravajući ispravno djelovanje tako da različiti predmeti, uz poštovanje njihove znanstvene samostalnosti, budu produbljeni i predavani u skladu s katoličkim naukom. Izraz *prikladno raspoređeni na određenom području* (*in ipsarum territorio apte distributae*) bez dvojbe pretpostavlja prethodno proučavanje njihove potrebe ili prikladnosti, a s druge strane, kako se događa u nemalo slučajeva, i prethodni ugovor s mjerodavnim civilnim vlastima radi postignuća primjerene harmonije.⁶⁷ Katoličko sveučilište, prema kan. 809, posjeduje potrebnu znanstvenu samostalnost za razvoj vlastite specifičnosti (identiteta) i izvršavanja vlastita poslanja. »Sloboda znanstvenoga istraživanja i poučavanja priznaje se i poštuje prema načelima i metodama koje su vlastite svakoj disciplini, tako da uvijek budu zaštićena prava pojedinaca i zajednice i moraju se nalaziti unutar zahtjeva za istinom i općim dobrom.«⁶⁸ Znanstvena samostalnost (sloboda istraživanja i poučavanja) očituje zapravo pravo koje posjeduje svako sveučilište i kršenje prava znanstvene samostalnosti imalo bi negativan učinak kako za samu ustanovu tako i za šire društvo. Posebnost se katoličkih sveučilišta, s obzirom na slobodu istraživanja i poučavanja, logično nalazi u obdržavanju načela katoličkoga nauka. Sam opći zakonodavac u *Zakoniku* opetovano tvrdi: »... uz poštovanje dakako njihove znanstvene samostalnosti, istražuju i predaju različite znanosti, pri čemu neka se vodi računa o katoličkom nauku« (kan. 809); »... da se na tim sveučilištima vjerno čuvaju načela katoličkoga nauka« (kan. 810, § 2).⁶⁹ U svrhu ostvarenja slobode istraživanja i poučavanja u različitim znanostima i vođenju računa o načelima katoličkoga nauka u istraživanjima i poučavanjima, zakonodavac u apostolskoj konstituciji ECE donosi pravnu obvezu: »U trenutku imenovanja svi nastavnici i upravno osoblje trebaju biti obaviješteni o katoličkome identitetu te ustanove i o posljedicama istoga, kao i o njihovoj odgovornosti u promicanju ili barem u poštovanju katoličkoga identiteta.«⁷⁰

Ako se mora sačuvati znanstvena samostalnost, rečeno je da se vjernost katoličkom identitetu ne protivi slobodi istraživanja i naučavanja, jer su to upravo

⁶⁶ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. II, Rim, str. 53; A. BAUSOLA, »Compiti e responsabilità delle Università Cattoliche«, str. 722–725.

⁶⁷ Usp. J. L. SANTOS, »Università cattoliche (Universitates catholicae)«, str. 1081.

⁶⁸ ECE, čl. 2, § 5; usp. GS, 57, 59; GE, 10.

⁶⁹ Usp. J. L. SANTOS, »Università cattoliche (Universitates catholicae)«, str. 1081.

⁷⁰ ECE, čl. 4, § 2.

načela katoličkoga nauka koja potiču i štite tu slobodu. Zakonodavac u kan. 218 naglašava slobodu istraživanja kod crkvenih predmeta: »Oni koji se bave svetim predmetima uživaju pravu slobodu istraživanja i razboritog iznošenja svojeg mišljenja u onome u čemu su stručnjaci, čuvajući dužno poštovanje prema crkvenom učiteljstvu.« Slobodu koju zakonodavac daje u istraživanju svetih znanosti ništa se manje ne smije primijeniti, dapače i više i šire, i na slobodu istraživanja i naučavanja u različitim studijima i predmetima na katoličkim sveučilištima i drugim visokim učilištima.⁷¹

4. Imenovanje nastavnika i briga crkvene vlasti (kan. 810)

Can. 810 – § 1. *Auctoritati iuxta statuta competenti officium est providendi ut in universitatibus catholicis nominentur docentes qui, praeterquam idoneitate scientifica et paedagogica, doctrinae integritate et vitae probitate praestent utque, deficientibus his requisitis, servato modo procedendi in statutis definito, a munere removeantur.*

§ 2. *Episcoporum conferentiae et Episcopi dioecesani, quorum interest, officium habent et ius invigilandi, ut in iisdem universitatibus principia doctrinae catholicae fideliter servantur.*

Kan. 810 – § 1. *Dužnost je vlasti koja je prema statutu mjerodavna voditi brigu da se na katoličkim sveučilištima imenuju nastavnici koji se osim znanstvenom i odgojiteljskom sposobnošću odlikuju i cjelovitošću nauka i čestitošću života i da se, ako nedostaje to što se zahtijeva, uklone sa službe, uz obdržavanje načina postupanja koji je određen u statutu.*

§ 2. *Biskupske konferencije i biskupi kojih se to tiče imaju dužnost i pravo brinuti se da se na tim sveučilištima vjerno čuvaju načela katoličkog nauka.*

Pravni izvori kan. 810; § 1: CIC-1917., kan. 1381, § 3; PIO XI., Const. Ap. *Deus scientiarum Dominus* (24. 5. 1931.), br. 21, 22, u: *AAS*, 23 (1931.), str. 241–262.

Pravi izvori kan. 810, § 2: CIC-1917., kann. 1381, § 1, 2317; SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Directorium de pastoralis ministerio Episcoporum* (22. 2. 1973.), br. 68; u: *Leges Ecclesiae*, vol. V; (collegit, digessit notisque ornavit X. Ochoa), str. 6462–6539; SACRA CONGREGATIO PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Epist.*, »Animadversiones fiunt in documentum quoddam naturam et rationem Universitatis Catholicae in mundo huius temporis definire intendens« (23. 4. 1973.), u: *Leges Ecclesiae*, vol. V; (collegit, digessit notisque ornavit X. Ochoa), str. 6577–6578.

Usporedna veza: ZKP-1983., kan. 803, § 2; ECE, čl. 4, 5.

⁷¹ Usp. J. L. SANTOS, »Università cattoliche (Universitates catholicae)«, str. 1081.

4.1. Imenovanje nastavnika

Statuti (kan. 94, § 1) pravnih osoba obično određuju svrhu, uređenje, upravu i način djelovanja. Oni su od bitne važnosti za život pravne osobe i za njezinu stvarnu učinkovitost. Statuti katoličkih sveučilišta redovito trebaju sadržavati i *imenovanje nastavnika* (*nominentur docentes*). Imenovanje nastavnika može biti i predmetom međunarodnoga ugovora između Svete Stolice i pojedine države.⁷²

Imenovanje nastavnika katoličkih sveučilišta pripada vlasti naznačenoj u odnosnom statutu (najčešće veliki kancelar i[li] upravni odbor, ili neko tomu ekvivalentno tijelo).⁷³ Nastavnici se na katoličkom sveučilištu, prema kan. 810, § 1, osim *znanstvenom* i *odgojiteljskom sposobnošću*, trebaju odlikovati i *cjelovitošću nauka* i *čestitošću života*. *Znanstvena* je i *pedagoška sposobnost* kao tražena kvaliteta kod nastavnika jasna i ta bi sposobnost trebala biti prisutna u kandidatu na način kako to propisuje zakonodavstvo države u kojoj sveučilište djeluje. Izrazu *cjelovitost nauka* (*doctrinae integritate*) treba posvetiti veću pozornost. On nije identičan (usporediv) s izrazom *ispovijedanja vjere* (ili pripadnosti vjeri). Izraz *cjelovitost nauka* treba razumjeti kao poštovanje cjelovitoga katoličkoga nauka, jer na katoličkome sveučilištu mogu poučavati i nastavnici koji pripadaju nekoj drugoj Crkvi, crkvenoj zajednici ili religiji, kao i oni koji ne ispovijedaju niti jednu vjeru, ali svi oni moraju izraziti spremnost poštovanja katoličkoga identiteta ustanove u svojem znanstvenom i pedagoškom radu, te poštovati katolički nauk i moralna načela.⁷⁴ Da se u opasnost ne bi doveo katolički identitet ustanove, vodstvo sveučilišta kod imenovanja nastavnika morat će izbjeći mogućnost da nastavnici nekatolici tvore većinu unutar ustanove,⁷⁵ koja jest i koja treba ostati katolička. Odgovornost očitovanja i učvršćivanja katoličkoga identiteta sveučilišta pripada ponajprije samom sveučilištu, vodstvu sveučilišta, kao i svim članovima sveučilišne zajednice: nastavnicima, upravno-administrativnome osoblju (službenici), namještenicima itd.,⁷⁶ s pretpostavkom da su raspoloženi i sposobni

⁷² Npr. imenovanje nastavnika Katoličkog sveučilišta Presvetoga Srca bilo je predmetom ugovora sklopljenog između Svete Stolice i Republike Italije 18. veljače 1984. Čl. 10, br. 3 određuje: »Imenovanja nastavnika Sveučilišta Presvetoga Srca i pripadnih instituta podređena su odobrenju, pod vjerskim profilom, mjerodavne crkvene vlasti.« Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 53.

⁷³ Usp. ECE, čl. 4, § 1.

⁷⁴ Usp. ECE, čl. 4, § 3; M. LESKOVAR, »Univerza – katoliška ali navadna?«, str. 686. Kao što nastavnici moraju izraziti spremnost poštovanja katoličkoga identiteta ustanove u svojem znanstvenom i pedagoškom radu, te poštovati katolički nauk i moralna načela, isto tako to obvezuje i studente nekatolike.

⁷⁵ Usp. ECE, čl. 4, § 4. Korisno je naglasiti da je sveučilište dužno kod članova nekatolika poštovati njihovu vjersku slobodu. Usp. DH, 2.

⁷⁶ Usp. ECE, čl. 4, § 1.

promicati katolički identitet. Promicanje i učvršćivanje katoličkoga identiteta bitno je povezano s kvalitetama nastavnika i poštovanjem katoličkoga nauka, a mjerodavna crkvena vlast odgovorna je bdjeti nad ovim temeljnim potrebama, prema odredbama kanonskoga prava (kan. 810). Izraz *čestitost života* (*vitae probitate*) odnosi se na posjedovanje traženih ljudskih, duhovnih i moralnih osobina. Ništa ne priječi da jedan od nastavnika (bilo klerik bilo laik) bude rektor katoličkoga sveučilišta. Kao takav dužan je pred velikim kancelarom ili, u njegovoj odsutnosti, pred ordinarijem mjesta položiti *Ispovijest vjere* i dati *Prisegu vjernosti* prije preuzimanja službe (kan. 833, 7°).⁷⁷ Danas je na većini katoličkih sveučilišta akademska zajednica sastavljena većinom od laika koji u sve većem broju preuzimaju visoke dužnosti i odgovornosti upravljanja.

Ako nedostaje to što se zahtijeva za imenovanje, nastavnika treba ukloniti sa službe, uz održavanje načina postupanja koji je određen statutom (kan. 810, § 1). Kod uklanjanja odredba ima *stegovni* ili *pastoralni* karakter, a određuju ju prije svega zahtjevi općega dobra. *Uklanjanje* s neke službe može biti na dva načina: 1) *odlukom*, koju je zakonito izdala mjerodavna vlast; 2) *po samom pravu*, tj. snagom samoga prava, u slučajevima koji su taksativno određeni. Imajući u vidu kann. 190, § 1 i 1338, § 1, mjerodavna je vlast za izdavanje odluke o uklanjanju (kan. 192) ona o kojoj ovisi služba i koja ima pravo podijeliti ju. Kan. 192 upozorava da se, kod izdavanja odluke o uklanjanju, mora izbjeći povreda ugovorom stečenih prava trećih osoba. Za valjanost uklanjanja traži se *pismeno priopćenje* (kan. 193, § 4). Ipak poznato je da prije izdavanja odluke postoji dužnost saslušati osobu koja se treba ukloniti, koja ima puno pravo i ovlast iznijeti svoje protivne razloge u smislu kan. 190, § 2. Izravna je posljedica uklanjanja, koje je zakonito nametnuto i proglašeno, gubitak službe nosioca.⁷⁸

4.2. Čuvanje načela katoličkoga nauka

Svako katoličko sveučilište mora čuvati zajedništvo⁷⁹ s općom Crkvom i sa Svetom Stolicom.⁸⁰ Ta obveza proizlazi već iz općih obveza i prava svih vjernika: »Vjernici su obvezni, i svojim načinom djelovanja, uvijek čuvati zajedništvo s Crkvom« (kan. 209, § 1).⁸¹ Isto tako svako katoličko sveučilište mora biti usko pove-

⁷⁷ Usp. E. ZANETTI, »I laici nel munus docendi della Chiesa«, u: AA. VV., *I laici della ministerialità della Chiesa*, Milano, 2000., str. 212.

⁷⁸ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. I, str. 283–286; J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali del Codex ...*, str. 628–635.

⁷⁹ S obzirom na značenje riječi *zajedništvo* s pravnoga aspekta vidi: ZKP-1983., kann. 96; 205; 209, § 1; 675, § 1, § 3.

⁸⁰ Usp. ECE, br. 27.

⁸¹ Komentar kan. 209, § 1 vidi: D. J. ANDRÉS GUTIERREZ, *Ius de populo Dei ...*, str. 28–29.

zано s partikularnom Crkvom i, osobito, s dijecezanskim biskupima određenoga kraja (crkvene pokrajine ili crkvene regije) ili nacije (biskupske konferencije) u kojoj je sveučilište smješteno. Svrha obveze čuvanja zajedništva, tj. prisutnosti katoličkoga sveučilišta u Crkvi, leži u doprinošenju evangelizaciji Crkve (kan. 807). Svako je sveučilište, sukladno svojoj sveučilišnoj naravi, pozvano pridonijeti evangelizaciji Crkve.⁸² Dužnost je i pravo biskupske konferencije koje se to tiče briga da se na katoličkim sveučilištima vjerno čuvaju *načela katoličkoga nauka* (kan. 810, § 2). Zakonodavac u kan. 810, § 2 ne određuje sredstva koja biskupska konferencija pritom ima na raspolaganju, stoga treba pretpostaviti da su to sva ona sredstva koja predviđa opće i krajevno pravo, a odnose se na čuvanje, dublje istraživanje, vjerno naviještanje i tumačenje kršćanskoga nauka (npr. godišnja izvješća, petogodišnja izvješća, utvrđene vizitacije, biskupski pohod ...).

Svaki biskup kojega se tiče katoličko sveučilište, a to su prije svega dijecezanski biskupi, ima dužnost praćenja, pomaganja i unapređivanja katoličkih sveučilišta na području svoje biskupije. Dijecezanski biskup ima dužnost i pravo bdjeti nad očuvanjem i jačanjem katoličkoga identiteta sveučilišta,⁸³ kao i odgovornost praćenja i pomaganja u odnosima prema građanskim vlastima. Dužnost i pravo dijecezanskoga biskupa jednaki su dužnosti i pravu što ih imaju biskupske konferencije (kan. 810, § 2), pa dužnost i pravo treba razumjeti *kumulativno*. Već sama obveza što je katolička sveučilišta imaju oko čuvanja zajedništva s općom i partikularnom Crkvom pomaže mjerodavnoj crkvenoj vlasti na katoličkim sveučilištima vjerno čuvati načela katoličkoga nauka. Katolička sveučilišta morat će dostavljati *izvješća* mjerodavnim crkvenim vlastima, a u najvećem broju slučajeva to je dijecezanski biskup. U slučaju da mjerodavna crkvena vlast za slanje izvješća nije dijecezanski biskup, tada je poželjno jedan primjerak izvješća poslati istom. Učinkovito sredstvo koje dijecezanski biskupi imaju u provođenju obveze i prava da se na sveučilištima vjerno čuvaju načela katoličkoga nauka jesu *kanonske vizitacije* (redoviti biskupski pohodi). Biskup je obvezatan svake godine pohoditi biskupiju ili u cijelosti ili djelomično (kan. 396, § 1), a redovitom biskupskom pohodu podložne su osobe, katoličke ustanove, stvari, sveta mjesta ... (kan. 397, § 1).⁸⁴ Katolička su sveučilišta dužna dijecezanskome biskupu u obvezi biskupskoga pohoda pružiti potrebnu suradnju.⁸⁵

Ako nastanu problemi oko vjernoga čuvanja načela katoličkoga nauka, mjesni biskup morat će poduzeti potrebne inicijative da ih riješi, dogovorno s mjero-

⁸² Usp. ECE, čl. 5, § 1.

⁸³ Usp. ECE, čl. 5, § 2.

⁸⁴ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 522–523.

⁸⁵ Usp. ZKP-1983., kann. 396, § 1; 397, § 1; M. LESKOVAR, »Univerza – katoliška ali navadna?«, str. 689.

davnim sveučilišnim tijelima i u skladu s utvrđenim postupcima. Katolička sveučilišta ustanovljena od Svete Stolice, biskupske konferencije, dijecezanskoga biskupa i katolička sveučilišta ustanovljena od neke javne pravne osobe nakon stupanja na snagu ECE moraju utvrđene postupke staviti u statut, a za sva druga katolička sveučilišta odlučuje biskupska konferencija ili druga tijela katoličke hijerarhije.⁸⁶ Krajnje je sredstvo koje *Zakonik* spominje, ukoliko su iscrpljena sva druga učinkovita sredstva (npr. opomena, javna opomena, javna opomena pred otkaz) u kršenju načela katoličkoga nauka, *uklanjanje* nastavnika (kan. 810, § 1). Uklanjanje nije u ovlasti dijecezanskoga biskupa ili sveučilišnih tijela već je način uklanjanja naznačen u odnosnom statutu (obično je mjerodavan za uklanjanje veliki kancelar/biskup i[li] upravni odbor). Ako to okolnosti zahtijevaju, mjesni se biskup može za rješavanje nastale situacije obratiti za pomoć Svetoj Stolici, odnosno *Kongregaciji za katolički odgoj*.⁸⁷ Ako nastale probleme nije moguće riješiti uz obdržavanje načina postupanja koji je određen općim ili krajevnim pravom, odnosnim statutom, dijecezanski biskup može obznaniti (razglasiti) da dotično sveučilište nije više katoličko (kan. 808).⁸⁸

5. Predavanje crkvenih predmeta (kan. 811)

Can. 811 – § 1. *Curet auctoritas ecclesiastica competens ut in universitatibus catholicis erigatur facultas aut institutum aut saltem cathedra theologiae, in qua lectiones laicis quoque studentibus tradantur.*

§ 2. *In singulis universitatibus catholicis lectiones habeantur, in quibus eae praecipue tractentur quaestiones theologicae, quae cum disciplinis earundem facultatum sunt conexas.*

Kan. 811 – § 1. *Neka se mjerodavna crkvena vlast pobrine da se na katoličkim sveučilištima osnuje fakultet ili institut ili barem katedra bogoslovlja, na kojoj neka se drže predavanja i za studente laike.*

§ 2. *Neka se na svakom katoličkom sveučilištu drže predavanja u kojima se obrađuju poglavito ona bogoslovna pitanja koja su povezana s predmetima njegovih fakulteta.*

⁸⁶ Usp. ECE, čl. 5, § 2, bilješka 52: »Quod attinet universitates, de quibus in art. 3, §§ 1 et 2, hae rationes definiendae sunt in statutis ab auctoritate ecclesiastica probatis. Quod autem ad reliquas catholicas universitates pertinet, eaedem sunt decernendae a conferentiis episcoporum vel a ceteris coetibus catholicae hierarchiae.«

⁸⁷ Usp. ECE, čl. 5, § 2; IOANNES PAULUS PP. II, Constitutio apostolica de Romana curia *Pastor bonus* (28. iunii 1988.), art. 116, § 3, u: *AAS*, 80 (1988.), str. 841–930.

⁸⁸ Usp. IOANNES PAULUS PP. II, Litterae encyclicae *Veritatis Splendor*, br. 116, u: *AAS*, 85 (1993.), str. 1224.

Pravni izvori kan. 811, § 1: GE, 10.

Pravni izvori kan. 811, § 2: GE, 10; GS, 62.

Usporedna veza: ZKP-1983., kan. 229; ZKIC-1990., kan. 643; ECE, čl. 4, § 3.

Saborski su oci u Deklaraciji o kršćanskome odgoju *Gravissimum educationis* istaknuli da će se na katoličkim sveučilištima, na kojima nedostaje teološki fakultet, morati uspostaviti institut ili katedra teologije na kojima će se održavati predavanja prilagođena za studente laike. »Budući da znanosti napreduju naročito specijalnim istraživanjima strogo znanstvenog karaktera, na katoličkim sveučilištima i fakultetima treba nadasve gajiti institute koji će služiti prvenstveno promicanju znanstvenog istraživanja.«⁸⁹ U skladu sa željom koju su iznijeli saborski oci kan. 811, § 1 potiče mjerodavne crkvene vlasti neka se pobrinu da se na katoličkim sveučilištima osnuje fakultet (*facultas*) ili institut (*institutum*) ili barem katedra bogoslovlja (*saltem cathedram theologiae*), s predavanjima prilagođenim i za studente laike. Prema odredbi kan. 229, § 2 laici imaju pravo steći potpunije znanje u svetim znanostima koje se predaje na crkvenim sveučilištima i fakultetima ili na učilištima religijskih znanosti, pohađati na njima predavanja i postizati akademske stupnjeve. Ništa ne priječi da se potpunije znanje stječe i na katoličkim sveučilištima. Odredba kan. 229, § 2 u skladu je s kanonskom predajom: u prvim stoljećima teolozi su dobrim dijelom bili laici, kao i veliki kanonisti u srednjemu vijeku.⁹⁰ Pravni izričaj *potpunije znanje u svetim znanostima* ukazuje na jasnu razliku stjecanja stupnja kršćanskoga nauka od onoga iz kan. 229, § 1 koji kaže: »Laici, da bi bili u stanju živjeti po kršćanskom nauku i da bi ga i sami mogli naviještati i braniti, ako je potrebno, te da bi mogli sudjelovati u vršenju apostolata, imaju obvezu i pravo da nauče taj nauk, svatko prema svojoj sposobnosti i svojem položaju.« Razlika između odredbe kan. 229, § 1 i odredbe kan. 229, § 2 stoji u sljedećoj činjenici: dok se u § 1 govori o obvezi i pravu istodobno, u § 2 govori se samo o pravu pohađanja predavanja na crkvenim sveučilištima i fakultetima ili na učilištima religijskih znanosti i o pravu postizanja akademskih stupnjeva, ne inzistirajući na tome da svi laici, bez razlike, moraju doći do više spoznaje u svetim znanostima.⁹¹

Mjerodavna crkvena vlast koja ima zadaću pobrinuti se da se na katoličkim sveučilištima osnuje fakultet ili institut ili barem katedra bogoslovlja, s predavanjima prilagođenim i za studente laike jest, osim vlasti sveučilišta, ona vlast koja je uspostavila ili potvrdila katoličko sveučilište ili pak dala prista-

⁸⁹ GE, 10.

⁹⁰ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 329.

⁹¹ Usp. J. ŠALKOVIĆ, »Vjernici laici u naučiteljskoj službi Crkvi«, u: *Bogoslovska smotra*, LXXV (2005.), br. 1, str. 320–323.

nak.⁹² Osim osnivanja fakulteta, instituta ili barem katedre bogoslovlja s predavanjima prilagođenim za studente laike, kan. 811, § 2 određuje: »Neka se na svakom katoličkom sveučilištu drže predavanja u kojima se obrađuju poglavito ona bogoslovna pitanja koja su povezana s predmetima njegovih fakulteta.« Odrredbu kan. 811, § 2 treba više gledati kao pravnu preporuku nego kao obvezu. Budući da odredba kan. 811, § 2 vrijedi za opću Crkvu, odredba vrijedi i za sva katolička sveučilišta. Zakonodavac u odredbi kan. 811, § 2 govori samo o održavanju predavanja u kojima se obrađuju poglavito ona bogoslovna pitanja koja su povezana s predmetima njegovih fakulteta. U kan. 811, § 2 ne spominje se poduzimanje *djelatnosti duhovno-vjerskoga obrazovanja* koja će se odnositi na molitvu, duhovnu obnovu, duhovne vježbe itd. Nespominjanje djelatnosti duhovno-vjerskoga obrazovanja ne znači da su ona na katoličkim sveučilištima zabranjena. Naprotiv, zakonodavac u kan. 813 upotpunjuje sažeto izlaganje o načelima katoličkoga sveučilišta s pozivom na pozornost zbog pastoralnog aspekta: »Neka dijecezanski biskup vodi veliku pastoralnu brigu za studente, i osnutkom župe ili barem preko svećenika koji su za to trajno određeni, i neka osigura da sveučilišta, i ona koja nisu katolička, imaju katolička sveučilišna središta koja će biti mladima na pomoć, osobito duhovnu« (kan. 813). Priređivanja predavanja na katoličkim sveučilištima u kojima se obrađuju poglavito ona bogoslovna pitanja koje su povezana s predmetima njegova fakulteta, otvaraju široke mogućnosti interdisciplinarnoga pristupa pojedinim pitanjima važnim za Crkvu i društvo. Predavanja mogu biti povremena, ali mogu, ako za to postoji zanimanje, postati redovita.⁹³ Predavanjima se osigurava dijalog između teoloških disciplina i drugih znanosti, a ta je vrsta dijaloga obostrano korisna i važna za uzdizanje ljudske kulture, potpunije promicanje ljudske osobe, kao i za naučiteljske službe same Crkve (kan. 807).⁹⁴

6. Bogoslovni predmeti i potreba mandata (kan. 812)

Can. 812 – *Qui in studiorum superiorum institutis quibuslibet disciplinas tradunt theologicas, auctoritatis ecclesiasticae competentis mandatum habeant oportet.*

Kan. 812 – *Oni koji na visokim učilištima predaju bilo koji bogoslovni predmet treba da imaju nalog mjerodavne crkvene vlasti.*

⁹² Usp. ECE, čl. 3, §§ 1–4. Što se tiče uspostave, organizacije i budnosti nad katoličkim sveučilištima izravno su odgovorne biskupske konferencije i dijecezanski biskupi (kann. 809; 811; 813). Usp. J. L. SANTOS, »Università cattoliche (Universitates catholicae)«, str. 1081.

⁹³ Bilo bi potrebno npr. na pravnome fakultetu katoličkoga sveučilišta održavati predavanja iz kanonskoga prava, posebno o pitanjima odnosa Crkve i države, na medicinskome fakultetu uvesti upoznavanje s katoličkom etikom i njezinim stavom prema gorućim pitanjima genetike, a na studiju sociologije ponuditi teme iz socijalnoga nauka Crkve.

⁹⁴ Usp. ECE, br. 15.

Pravni izvori kan. 812: IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap. *Sapientia christiana* (15. 4. 1979.), čl. 27, § 1, u: *AAS*, 71 (1979.), str. 469–499.

Usporedna veza: ZKP-1983., kan. 229, § 2; ZKIC-1990., kan. 644; ECE, čl. 4, § 3.

Potvrđujući odredbu kan. 229, § 3, zakonodavac u kan. 812 određuje da je za predavanje *bogoslovnih predmeta* (svetih znanosti) na katoličkim sveučilištima i na visokim učilištima (crkvena sveučilišta i fakulteti, umjetničke akademije, veleučilišta, visoke škole) prijeko potreban formalni *nalog* mjerodavne crkvene vlasti:⁹⁵ svete su znanosti one tradicionalno i aktualno kvalificirane kao takve (*ratione materiae*), npr. Sveto pismo, patristika, moralna teologija, dogmatska teologija, fundamentalna teologija, crkvena povijest, liturgija, kanonsko pravo, pastoralna teologija. Svete se znanosti, praktično, mogu naći u redu predavanja rimskih ateneja, pojedinih katoličkih sveučilišta, crkvenih fakulteta i bogoslovnih fakulteta pri državnim sveučilištima. Kan. 812 i kan. 229, § 3, izričito govore o *nalogu* (*mandatum*), a ne o *kanonskom poslanju* (*missio canonica*). Ispravna uporaba ovih termina i pojmova bila je predmetom diskusije u procesu kodifikacije *Zakonika*.⁹⁶ Prema odredbi apostolske konstitucije *Sapientia Christiana* svi oni koji poučavaju u disciplinama što se odnose na vjeru i moral, nakon što polože ispovijest vjere, moraju primiti *missio canonica* od velikoga kancelara ili njegova delegata, jer oni ne poučavaju vlastitim autoritetom već snagom naloga primljenog od Crkve, a svi drugi nastavnici moraju primiti *venia docendi* od velikoga kancelara ili njegova delegata.⁹⁷ Prije primanja naloga nastavnici su dužni položiti *Ispovijest vjere* (kan. 833, 6° i 7°) prema obrascu koji je odobrila Apostolska Stolica.⁹⁸ Osim *Ispovijesti vjere* dužni su dati i *Prisegu vjernosti* koja se tiče posebnih dužnosti nerazdvojivih od službe koju treba preuzeti.⁹⁹

⁹⁵ Usp. *Communicationes*, 15 (1983.), str. 104–105.

⁹⁶ Usp. E. ZANETTI, »I laici nel munus docendi della Chiesa«, str. 213.

⁹⁷ Usp. IOANNES PAULUS PP. II, Constitutio apostolica *Sapientia christiana* de studiorum Universitatibus et facultatibus ecclesiasticis (29. 4. 1979.), art. 27, § 1, u: *EV*, 6/1330–1454. O sadržaju dokumenta vidi: M. BERLJAK, »Sapientia Christiana – novo uređenje studija na crkvenim sveučilištima i fakultetima«, u: *Bogoslovska smotra*, 49 (1979.), str. 401–418.

⁹⁸ Kongregacija za nauk vjere 1989. god. kao obrazac *Ispovijesti vjere* predložila je prvi dio prethodnog teksta koji je na snazi od 1967., a sadrži Nicejsko-carigradski simbol. Drugi je dio izmijenjen, a podijeljen je na tri stavka s ciljem boljeg razlikovanja uzroka istine i odnosnoga pristanka koji se traži. Novi obrazac stupio je na snagu 1. ožujka 1989. Usp. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, I Fedeli chiamati *Professio fidei et Iusiurandum fidelitatis* in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo (1. 6. 1988.), u: *AAS*, 81 (1989.), str. 104–106.

⁹⁹ Obrazac prisege vjernosti (*Iusiurandum fidelitatis in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo*) treba shvatiti kao dopunu *Ispovijesti vjere*. Usp. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FI-

Nalog se može povjeriti i vjernicima laicima (kan. 229, § 3). Određeni su laici »prikladni da od zakonite crkvene vlasti prime nalog da poučavaju u svetim znanostima ako udovoljavaju propisima o traženoj sposobnosti« (kan. 229, § 3). Kan. 229, § 3, govori o općoj prikladnosti laika da po mandatu mjerodavne vlasti poučavaju u svetim disciplinama, a ne po vlastitom pravu. Za poučavanje u svetim znanostima bez interventa hijerarhije, ne službeno već privatno, ne u ime Crkve nego u vlastito ime, dovoljno je poznavati svete discipline i poučavati ih na vlastiti račun. U kan. 229, § 3, govori se o poučavanju u svetim znanostima po nalogu mjerodavne crkvene vlasti, tj. u ime Crkve na način da ona sama bude viđena i prezentirana u naučavanju.¹⁰⁰

Izbor i imenovanje nastavnika koji će predavati bogoslovni predmet u kompetenciji je mjerodavne crkvene vlasti, a imenovanje kandidata mora se provesti prema statutima samoga sveučilišta, fakulteta i prema općim odredbama donesenim od Apostolske Stolice i biskupskih konferencija. Na katoličkim sveučilištima nastavnici bogoslovnih predmeta, osim znanstvene i pedagoške sposobnosti, trebaju se odlikovati i cjelovitošću nauka i čestitošću života. Apostolska konstitucija ECE potiče na osobit način katoličke teologe da budu svjesni kako ispunjavaju mandat primljen od Crkve, budu vjerni učiteljstvu Crkve kao vjerodostojnomu tumaču Svetoga pisma i Svete predaje.¹⁰¹ Ako bi nedostajale kvalitete koje se prema pravnim odredbama zahtijevaju za nastavnika bogoslovnih predmeta, mora ga se ukloniti sa službe (kan. 810, § 1), obdržavajući način postupanja određen statutom.

7. Sveučilišni pastoral (kan. 813)

Can. 813 – *Episcopus dioecesanus impensam habeat curam pastorem studentium, etiam per paroeciae erectione, vel saltem per sacerdotes ad hoc stabiliter deputatos, et provideat ut apud universitates, etiam non catholicas, centra habeantur universitaria catholica, quae iuventuti adiutorio sint, praesertim spiritali.*

Kan. 813 – *Neka dijecezanski biskup vodi veliku pastoralnu brigu za studente, i osnutkom župe ili barem preko svećenika koji su za to trajno određeni, i neka osigura da sveučilišta, i ona koja nisu katolička, imaju katolička sveučilišna središta koja će biti mladima na pomoć, osobito duhovnu.*

DEI, I Fedeli chiamati *Professio fidei et Iusiurandum fidelitatis* in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo, str. 104–106.

¹⁰⁰ Usp. J. ŠALKOVIĆ, »Vjernici laici u naučiteljskoj službi Crkve«, str. 323.

¹⁰¹ Usp. LG, 25; DV, 8–10; ECE, čl. 4, § 1–3.

Pravni izvori kan. 813: GE, 10; AG, 38; SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Directorium de pastoralis ministerio Episcoporum* (22. 2. 1973.), br. 68; u: *Leges Ecclesiae*, vol. V; (collegit, digessit notisque ornavit X. Ochoa), str. 6462–6539; SACRA CONGREGATIO PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Litt. Circ.*, »De criteriis praxique hodie sequendis in vocationibus adulatorum ad sacerdotium et instituendis« (14. 6. 1976.), u: *Leges Ecclesiae*, vol. V; (collegit, digessit notisque ornavit X. Ochoa), str. 7218–7222.

Usporedna veza: ZKP-1983., kan. 383; ZKIC-1990., kan. 645; ECE, čl. 6.

Zakonodavac u kan. 813 apostrofira pastoralni aspekt katoličkih sveučilišta pozivajući dijecezanske biskupe da vode veliku pastoralnu brigu za studente. Pastoralna je briga prijeko potrebna ne samo za studente katoličkih sveučilišta nego i za studente državnih sveučilišta.¹⁰² Dijecezanski će se biskup za to morati pobrinuti na prikladne načine. Između ostalog, zakonodavac u *Zakoniku* predviđa i preporuča tri načina: 1) osnutak osobnih župa (kan. 518); 2) preko svećenika koji su za to trajno određeni, kapelana (kan. 564); 3) osnutkom katoličkih sveučilišnih središta koja će mladima biti na pomoć, osobito duhovnu (kan. 813).

Kan. 515, § 1, donosi definiciju župe: »Župa je određena zajednica vjernika trajno ustanovljena u partikularnoj Crkvi, za koju je pastirska briga, pod autoritetom dijecezanskoga biskupa, povjerena župniku kao njezinu vlastitom pastiru.« *Zakonik* predstavlja župu kao zajednicu vjernika, koja treba biti *određena* područjem. Područnost je sastavni element župe, općenito govoreći prijeko potreban, ali područnost nije bitan ni odlučujući element, budući da župa, zbog posebnih pastoralnih zahtjeva, može imati i samo osobni karakter (kan. 518). Razlozi pastoralne shodnosti mogu zahtijevati nadvladavanje područnoga načela da bi se slijedilo osobno načelo, dajući povoda za *osobne župe* (*paroeciae personales*), iz razloga posebnih osobnih stanja, kao što su obred, jezik, nacionalnost, određena skupina vjernika (razlozi subjektivnih uvjetovanosti) itd. U kan. 813 zakonodavac predviđa mogućnost osnivanja *osobnih župa* za pastoralnu brigu studenata.¹⁰³

¹⁰² Zakonodavac u kan. 383, § 1, određuje: »U obavljanju pastirske službe neka dijecezanski biskup bude brižan prema svim vjernicima koji su povjereni njegovoj brizi, bilo koje dobi, položaja ili narodnosti, bilo da stanuju na području, bilo da se tu privremeno nalaze; neka upravi svoj apostolski duh i na one koji zbog uvjeta svojega življenja ne mogu dovoljno uživati redovitu pastoralnu brigu, kao i na one koji su zanemarili vjersku praksu.« Npr. čl. 5. *Ugovora o suradnji na području odgoja i kulture između Svete Stolice i Republike Hrvatske* omogućuje Katoličkoj crkvi pristup sveučilišnim ustanovama u kojima može slobodno »priređivati predavanja i poduzimati djelatnosti duhovno-vjerskoga obrazovanja«.

¹⁰³ Usp. F. COCCOPALMERIO, *La parrocchia. Tra Concilio Vaticano II e Codice di Diritto canonico*, Milano, 2000., str. 13–17. Za osnivanje osobnih župa, tj. za pastoralnu brigu studenata, dijecezanski biskup dužan se posavjetovati s prezbiterkim vijećem (usp. kan. 515, § 2). Za

Drugi je, i danas najčešći, prikladan način za pastoralnu brigu studenata preko *kapelana*, tj. svećenika koji su za to trajno određeni (kan. 564). Kapelan je svećenik (kan. 150) kojemu je, barem djelomice, za stalno povjerena pastoralna briga (kan. 145, § 1) za neku zajednicu ili posebnu skupinu vjernika,¹⁰⁴ prema odredbi općega i krajevnoga prava i pod vlašću dijecezanskoga biskupa. Imenovanje kapelana pripada mjesnom ordinariju (kan. 134, § 2),¹⁰⁵ osim ako se pravom određuje nešto drugo ili ako nekome zakonito pripadaju posebna prava predlaganja i izbora (kan. 565). U slučaju predlaganja ili izbora, mjesnom ordinariju pripada pravo postavljanja odnosno potvrđivanja. Potrebno je da kapelan ima sve ovlasti koje traži pravilna pastoralna briga. Stoga, osim onih koje mu daje krajevno pravo ili posebno ovlaštenje, svaki kapelan zakonito imenovan ima određene ovlasti. Kapelan snagom svoje službe ima ovlasti: ispovijedati vjernike koji su povjereni njegovoj brizi, propovijedati im Božju riječ, dijeliti popudbinu i bolesničko pomazanje, podijeliti sakrament potvrde onima koji se nalaze u smrtnoj pogibelji (kan. 566, § 1). Prema odredbi kan. 967, § 2, ovlast ispovijedanja dana kapelanu *snagom službe* može se vršiti svugdje, osim ako to u pojedinačnom slučaju uskrati mjesni ordinarij. Ako je sjedište zajednice studenata ili skupine pripojena crkva koja nije župna, kapelan treba biti rektor te crkve, osim ako briga za zajednicu ili crkvu traži nešto drugo (kan. 570). U pastoralnoj brizi za studente, kapelan treba njegovati potrebnu povezanost sa župnikom (kan. 571). Ta se povezanost odnosi na međusobno dogovaranje i suradnju, budući da župa i dalje ostaje temeljna struktura partikularne Crkve.¹⁰⁶

U kan. 813 spominje se i preporuča i treći način pastoralne skrbi, a to su *katolička sveučilišna središta*. Zakonodavac ne tumači pojam katoličko sveučilišno središte, ali pretpostavlja se da je riječ o studentskom pastoralnom središtu koje vodi osposobljeni svećenik (*duhovnik*) za stalno određen.¹⁰⁷ Iz izričaja »neka osigura da sveučilišta, i ona koja nisu katolička, imaju katolička sveučilišna središta koja će biti mladima na pomoć, osobito duhovnu«, da se iščitati kako su katolička sveučilišna središta više usmjerena prema onim sveučilištima koja još nemaju suglasnost mjerodavne crkvene vlasti s obzirom na katolički identitet.

osnivanje osobnih župa u prijašnjem je *Zakoniku* bilo potrebno posebno apostolsko dopuštenje (*indultum*). Usp. CIC-1917., kan. 216, § 4.

¹⁰⁴ Npr. kapelani u bolnici, zatvoru, kapelani za emigrante, izbjeglice, prognanike, nomade, moreplovce, turiste, studente itd.

¹⁰⁵ Mjesni su ordinariji (*ordinarii loci*) ordinariji s područnom mjerodavnošću, tj. svi oni koji su navedeni u kan. 134, § 1, izuzevši poglavare redovničkih ustanova i družba apostolskoga života. Mjesni ordinarij ima teritorijalnu vlast koja se proteže na osobe, mjesta i stvari. Usp. J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali del Codex ...*, str. 489–490.

¹⁰⁶ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico...*, str. 709.

¹⁰⁷ Usp. ECE, čl. 6, § 1.

U kan. 813 preporučena su tri prikladna načina pastoralne brige. Preporukom opći zakonodavac ne obvezuje partikularnoga zakonodavca ni jednim od predloženih načina nego ostavlja mogućnost ponajprije dijecezanskim biskupima da sami prema odredbama krajevnoga prava pobliže odrede pastoralnu skrb. Model i sredstva pastoralne brige mogu se odrediti i statutom sveučilišta. Promicanje pastoralne brige dužnost je samoga katoličkoga sveučilišta, posebno prema onim članovima sveučilišne zajednice koji ispovijedaju katoličku vjeru. U promicanju pastoralne brige mora biti dana prednost onim »sredstvima koja olakšavaju integriranje i profesionalnu formaciju s vjerskim vrijednostima u svjetlu katoličkoga nauka, da bi intelektualni rast bio ujedinjen s vjerskom dimenzijom života«¹⁰⁸.

Pastoralni djelatnici u sveučilišnome pastoralu mogu biti: svećenici, redovnici, redovnice i laici. Povjeravanje određene crkvene službe i zadaće podrazumijeva osposobljenost osobe u skladu s općim i krajevnim pravom, kao i obavljanje pastoralnih aktivnosti u skladu i suradnji s pastoralom partikularne Crkve i pod vodstvom i odobrenjem dijecezanskoga biskupa.¹⁰⁹ Pastoralna briga zadaća je svih članova akademske zajednice: nastavnika, studenata i upravnoga osoblja. Svi članovi sveučilišne zajednice pozvani su prisustvovati (odazvati se) u tom pastoralu djelu i surađivati u poduzetim inicijativama.¹¹⁰ S obzirom na sveučilišni pastoral zakonodavac u apostolskoj konstituciji ECE ističe da i »razne udruge i pokreti duhovnoga i apostolskoga života, poglavito oni koji su stvoreni posebno za studente, mogu dati velik doprinos u razvijanju pastoralnih vidika sveučilišnoga života«¹¹¹.

8. Primjena odredbi o katoličkim sveučilištima na druga visoka učilišta (kan. 814)

Can. 814 – *Quae de universitatibus statuuntur praescripta, pari ratione applicantur aliis studiorum superiorum institutis.*

Kan. 814 – *Propisi koji se donose za sveučilišta primjenjuju se jednako i na druga visoka učilišta.*

Pravni izvori kan. 814: IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap. *Sapientia christiana* (15. 4. 1979.), čl. 85–87, u: *AAS*, 71 (1979.), str. 469–499.

Usporedna veza: ZKIC-1990., kan. 640, § 2; ECE, čl. 1, § 1.

¹⁰⁸ ECE, čl. 6, § 1.

¹⁰⁹ O jednom konkretnom sveučilišnome pastoralu vidi: C. GHIDELLI, »Quale presenza pastorale in università cattolica?«, u: *La rivista del Clero italiano*, 70 (1989.), str. 309–311.

¹¹⁰ Usp. ECE, čl. 6, § 2.

¹¹¹ ECE, br. 42.

Naziv je sveučilišnih središta kompleksan i varira od zemlje do zemlje. Kan. 814 pojašnjava da se propisi doneseni za sveučilišta primjenjuju jednako i na druga *visoka učilišta (aliis studiorum superiorum institutis)*, kao npr. samostalne fakultete, umjetničke akademije, veleučilišta, visoke škole.¹¹²

S obzirom na hrvatske okolnosti *Ugovor o suradnji na području odgoja i kulture između Svete Stolice i Republike Hrvatske* uzeo je 1996. u obzir *Zakon o visokim učilištima*¹¹³ te upotrebljava stručne nazive iz toga Zakona. U članku 2 toga Zakona pod *visokim učilištem* podrazumijeva se »svaka ustanova visoke naobrazbe ovlaštena za ustrojstvo i izvedbu studija, te znanstvenog, visokostručnog ili umjetničkog rada«. Visoka su učilišta prema tome Zakonu: 1) sveučilište – koje ustrojava i izvodi sveučilišne studije, znanstveni i visokostručni rad i razvija vrhunsko umjetničko i tehnološko stvaralaštvo; 2) veleučilište – koje ustrojava i izvodi stručne studije i razvija visokostručni i umjetnički, a iznimno i znanstveni rad; 3) fakultet – u sastavu sveučilišta koje ustrojava i izvodi sveučilišne studije, znanstveni i visokostručni rad u jednom ili više znanstvenih i obrazovnih područja; 4) umjetnička akademija – u sastavu sveučilišta koje ustrojava i izvodi sveučilišne studije, znanstveni i umjetnički rad u jednom ili više znanstvenih, obrazovnih i umjetničkih područja; 5) visoka škola – u sastavu ili izvan sveučilišta koje ustrojava i izvodi stručne studije i visokostručni rad u jednom ili više obrazovnih područja.¹¹⁴ Zbog novih je okolnosti (Bolonjski proces) Hrvatski sabor na sjednici 17. srpnja 2003. donio *Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*¹¹⁵ kojim se uređuju sustavi znanstvene djelatnosti i visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. U tom Zakonu u čl. 47, st. 1, zakonodavac govori o *vrstama visokih učilišta*: »Visoka učilišta su sveučilište te fakultet i umjetnička akademija u njegovom sastavu, veleučilište i visoka škola.« U stavku 3 i 4 govori o *zadaćama visokih učilišta*: »Sveučilište, fakultet i umjetnička akademija osnivaju se radi obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja, znanstvene, stručne i umjetničke djelatnosti te druge djelatnosti u skladu sa zakonom i svojim statutom. U okviru djelatnosti visokog obrazovanja ova visoka učilišta organiziraju i izvode sveučilišne, a u skladu s ovim Zakonom mogu organizirati i izvoditi i stručne studije. Veleučilište i visoka škola osnivaju se zbog obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja putem organizacije i izvođenja stručnih studija te mogu obavljati stručnu, znanstvenu i umjetničku djelatnost u skladu s ovim Zakonom i svojim statutom.«

¹¹² Usp. M. LESKOVAR, »Univerza – katoliška ali navadna«, str. 681. Potrebno je naglasiti da se propisi doneseni za sveučilišta ne primjenjuju za sjemeništa (kann. 232–264). Usp. J. A. CORIDEN, »The teaching office of the Church«, u: AA. VV., *The Code of Canon Law. A text and commentary*, London, 1985., str. 577.

¹¹³ Usp. *Narodne novine*, br. 96/93.

¹¹⁴ Usp. »Zakon o visokim učilištima«, čl. 2, 7, u: *Narodne novine*, br. 96/93.

¹¹⁵ Usp. *Narodne novine*, br. 123/03.

Talijanski tekst *Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture* za izraz *visoko učilište* upotrebljava izraz *Istituti Universitatis* i *Istituti di Studi Superiori*.¹¹⁶ Opravdanje uporabe tih izraza treba tražiti u talijanskome jeziku u kojemu ne postoji sličan skupni naziv za izraz *visoko učilište*.

Kao što odredbe *Zakonika* koje se donose za sveučilišta vrijede za druga *visoka učilišta*, isto tako i odredbe apostolske konstitucije ECE vrijede za katolička *visoka učilišta* u cijelome svijetu.¹¹⁷ Budući da je naziv sveučilišnih središta kompleksan i varira od zemlje do zemlje, potrebno je upotrebljavati prepoznatljivije izraze na građanskome i kanonskome području određene zemlje. U hrvatskome izdanju apostolske konstitucije ECE¹¹⁸ izraz iz izvornika, tj. latinskoga jezika *instituta catholica studiorum superiorum*¹¹⁹ preveden je kao *katoličke institucije viših studija*. Zbog prepoznatljivosti izraza (katolička) *visoka učilišta* u građanskome i kanonskome uređenju hrvatskoga govornoga područja nije bilo potrebno uvoditi novi izraz *katoličke institucije viših studija* koji kod manje upućenih u ovu materiju može izazvati smutnju.

Zaključak

Zakonik kanonskoga prava (1983.) u III. knjizi *De Ecclesiae munere docendi* u kann. 807–814 donosi pravne okvire o katoličkim sveučilištima za sadašnje potrebe, ističe pravo Crkve na osnivanje i vođenje sveučilišta i drugih visokih učilišta. U kontekstu povijesne zadaće Crkve u promicanju znanja, znanosti, umjetnosti i kulture treba čitati i vrednovati apostolsku konstituciju Ivana Pavla II. *Ex corde Ecclesiae* (1990.), koja je prvi povijesni papinski dokument na temu *katoličkih sveučilišta*. Odredbe apostolske konstitucije ECE temelje se na *Zakoniku*, čiji su one daljnji razvoj. Odredbe *Zakonika* i apostolske konstitucije ECE zahtijevaju konkretnu primjenu na mjesnoj i krajevnoj razini, usklađujući ih, koliko je to moguće, s građanskim pravom pojedine države.

Važeća pravna normativa o katoličkim sveučilištima pomaže i omogućuje prepoznatljiv identitet i poslanje u kojem bi sveučilišta trebala pružiti jedinstvenu

¹¹⁶ Usp. »Accordo tra la Santa sede e la Republica di Croazia circa la collaborazione in campo educativo e culturale«, art. 10, § 1. i 3., u: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, str. 46–47.

¹¹⁷ Usp. ECE, čl. 1, § 1.

¹¹⁸ Usp. IVAN PAVAO II., Apostolska konstitucija o katoličkim sveučilištima *Iz srca Crkve*, čl. 1, § 1., Dokumenti 145, KS, Zagreb, 2006., str. 41.

¹¹⁹ Tekst latinskoga izvornika nalazi se u: IOANNES PAULUS PP. II, *Constitutio apostolica Ex Corde Ecclesiae de universitatibus* (15. 8. 1990.), u: *AAS*, 82 (1990.), str. 1475–1509; usp. također: *Enchiridion Vaticanum*. Documenti ufficiali della Santa Sede, 12/414–492, Bologna, 1992., str. 326–385.

viziju svijeta i čovjeka u svjetlu kršćanske objave. Ivan Pavao II. na početku apostolske konstitucije ECE ističe da su katolička sveučilišta živi i obećavajući znak plodnosti kršćanskoga duha u srcu jedne ljudske kulture (ECE, 2), središte stvarateljske snage i širenja znanja za dobro i korist ljudskoga roda te instrument širenja kršćanske kulture (ECE, 1). Svako sveučilište jest akademska zajednica koja na znanstveno strog i kritički način pridonosi zaštiti i razvoju ljudskoga dostojanstva i kulturne baštine pomoću istraživanja i poučavanja. Istraživanje na katoličkom sveučilištu nužno uključuje nastojanje oko integracije znanja i dijaloga između vjere i razuma te etičku odgovornost i teološku perspektivu (ECE, 15). Katolička sveučilišta jesu mjesta gdje se mogu tražiti odgovori na temeljna pitanja koja se tiču osobe i zajednice na području ekonomije, politike, prava, kulture, znanosti, teologije i traženja smisla. Na mjesnoj i krajevnoj razini katoličko sveučilište moralo bi biti nositelj ljudskih i etičkih vrijednosti, kritička savjest društva, ali i mjesto na kojem bi se raspravljalo o raznim tendencijama i predlagala rješenja za dobro Crkve i društva.

Crkva je oduvijek visokom obrazovanju pridavala veliko značenje te je osnivanje i vođenje katoličkih sveučilišta postalo njezinom tradicijom. Katolička je crkva u hrvatskom narodu zalaganjem i požrtvovnošću pojedinaca i zajednica tijekom prošlosti, pa sve do današnjih dana bila promicatelj znanja, znanosti, umjetnosti, kulture te je nastojala evanđeoske vrednote duboko ukorijeniti u odgojno-obrazovno djelovanje. Katolička i dobronamjerna javnost Republike Hrvatske sredinom je listopada 2005. s odobravanjem dočekala vijest o odluci osnivanja katoličkoga sveučilišta u Hrvatskoj sa sjedištem u Zagrebu. Zbog rasta i razvijanja kršćanske kulture i svekolikoga ljudskoga napretka, katoličko je sveučilište zbog svoga identiteta i poslanja potrebno Crkvi u hrvatskome narodu i društvu. Osnivanje sveučilišta mora postati izazovom za vjernike laike jer su upravo oni pozvani odgovoriti pozivu Crkve da na tragu intelektualne hrabrosti i kreativnosti budu prisutni na odgovornim mjestima kao što je to svijet odgoja i obrazovanja, škole i sveučilišta. Osnivaču treba zahvaliti na odvažnosti u ostvarivanju ove zamisli, a svi su vjernici pozvani dati potporu ovoj katoličkoj ustanovi visokog obrazovanja i pomagati njezin razvoj (kann. 211; 221, § 1). Valja se čvrsto nadati da će katoličko sveučilište u Hrvatskoj znati održavati visoke znanstvene kriterije te istodobno nepokolebljivo njegovati katolički identitet, vršiti svoje poslanje i služiti Crkvi i društvu.

Summary

CATHOLIC UNIVERSITIES (CANN. 807–814)

Based on Canon te author determines the object of this article Catholic universities through a legal perspective in light of the provision of valid Code of Canon Law (Cann. 907–814) and the Ex corde Ecclesiae Apostolic Constitution (15 August 1990).

The Church that Christ entrusted the mission of faith (depositum fidei), has a holy duty to preserve the revealed truth, to research it, faithfully proclaim and interpret it. That right of the Church is natural and independent (Can. 747, § 1). When proclaiming Christian doctrine the Church needs to employ various means (Can. 761), amongst which a significant means of proclamation are in fact Catholic universities (Cann. 807–814). The Church has always paid great significance to tertiary education and so founding and running universities has long been a tradition. Today the Church emphasises its right to found and run universities and other tertiary institutions with three founding contributory objectives: raising human culture; more complete promotion of the human being; a service of teaching of the Church itself. The fundamental mission of Catholic universities is to continually search for the truth through research, preserving and passing on knowledge to the benefit of the Church and society. Valid legal norms about Catholic universities enable a recognisable identity and mission where universities should offer a unique vision of the world and mankind in light of Christian revelation. Catholic universities are a place where we can seek the answers to fundamental questions concerning the human being and community in the field of economics, politics, law, culture, science, theology and finding a purpose.

The provisions contained in Code of Canon Law (Cann. 807–814) and the Ex corde Ecclesiae Apostolic Constitution need to be applied concretely at the local and regional level, adapting them as far as possible to civil laws in individual countries. We need to firmly believe and hope that the recently founded Catholic University in Croatia, seated in Zagreb, will be capable of maintaining high scientific criteria and at the same time nurture its Catholic identity and execute its mission to serve the Church and society.

Key words: Code of Canon Law (1983), teaching authority of the Church, Ex corde Ecclesiae Apostolic Constitution, Catholic universities, tertiary institutions.